INSTITUTUL DE ISTORIE
Al UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

CZU: 94:327(498.7+478)″1853/1878″(043.2)

SCLIFOS EUGEN-TUDOR

PROBLEMA BASARABIEI ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL (1853-1878)

Specialitatea: 612.02. ISTORIA ROMÂNILOR (pe perioade)

Rezumatul tezei de doctor habilitat în istorie

Chișinău 2026

Teza a fost elaborată în cadrul Secției Istorie Modernă a Institutului de Istorie al Universității de Stat din Moldova, prin Programul de Postdoctorat finanțat de ANCD (24.00208.0807.08/PD).

Componența **Comisiei de susținere publică** (aprobată prin hotărârea Consiliului Științific al USM, proces-verbal nr. 4 din 25 martie 2026):

Președinte: TOMULEȚ Valentin, doctor habilitat, profesor universitar, USM.

Secretar științific: GHILAȘ Victor, doctor habilitat în studiul artelor, cercetător științific principal, Institutul de Istorie, USM.

Referent: GUMENÂI Ion, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Agenția Națională a Arhivelor.

Referent: UNGUREANU Constantin, doctor habilitat în istorie, cercetător științific principal, Institutul de Istorie, USM.

Referent: CLIVETI Gheorghe, doctor în istorie, profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române.

Referent: DAMEAN Sorin-Liviu, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea din Craiova.

Consultant științific: COJOCARU Gheorghe, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, membru corespondent al AȘM, directorul Institutului de Istorie al Universității de Stat din Moldova.

Susținerea publică va avea loc pe 3 noiembrie 2026, începând cu ora 14, în ședință publică a Comisiei de susținere publică din cadrul Universității de Stat din Moldova (or. Chișinău, str. Alexe Mateevici 60, bloc central, aula 530).

Teza de doctor habilitat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova (str. Alexe Mateevici 60, bloc I, Chișinău, Republica Moldova), la Biblioteca Națională a Republicii Moldova (str. 31 august 1989, nr. 78 A, Chișinău), pe pagina Repozitoriului Instituțional al USM, pe pagina web a ANACEC.

Rezumatul tezei a fost expediat la _____

Secretar științific al Comisiei de susținere publică _____ GHILAȘ Victor, doctor habilitat, cercetător științific principal, Institutul de Istorie al USM.

Consultant științific _____ COJOCARU Gheorghe, doctor habilitat, conferențiar universitar, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, directorul Institutului de Istorie al USM.

Autor _____ SCLIFOS Eugen-Tudor, doctor în istorie, cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie al USM.

Sclifos, Eugen-Tudor © 2026

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....4
CONȚINUTUL TEZEI.....12
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....34
BIBLIOGRAFIE.....39
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI.....45
ADNOTARE.....50
ANNOTATION.....51

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei privind problema Basarabiei în context internațional (1853-1878) sunt determinate de necesitatea de a înțelege evoluția acestei chestiuni de rezonanță europeană în raport cu evenimentele atât din trecut, cât și de astăzi. Problema Basarabiei, analizată în intervalul 1853-1878, se înscrie în dinamica relațiilor dintre Marile Puteri și spațiile de frontieră. În contextul tensiunilor geopolitice crescânde din Europa de Est (în special, războiul Federației Ruse împotriva Ucrainei) și al raporturilor dintre Republica Moldova, România și Rusia, subiectul abordat capătă o importanță deosebită, oferind, astfel, un cadru istoric pentru înțelegerea evoluțiilor contemporane.

Perioada supusă cercetării este cuprinsă între războiul Crimeii (1853-1856) și războiul ruso-româno-turc din 1877-1878, în urma căruia România a obținut recunoașterea internațională a independenței, dar cu prețul pierderii sudului Basarabiei, reanexat de către Imperiul Rus ca urmare a deciziilor Congresului de la Berlin din vara anului 1878.

Chestiunea Basarabiei, raportată la interesele urmărite de Marile Puteri în sud-estul Europei, reprezintă un subiect de cercetare cu semnificații actuale. Începând cu anul 1812, numit al „genezei" problemei Basarabiei, aceasta s-a integrat în dinamica „chestiunii orientale", devenind un element important al competiției geopolitice dintre Marile Puteri, în contextul declinului „omului bolnav al Europei" – Imperiul Otoman.

Evoluția evenimentelor din secolul al XIX-lea, marcate în special de războaiele ruso-turce, demonstrează fără echivoc că statutul Basarabiei nu a fost determinat de considerente strict naționale, ci de interese strategice și de balanța puterilor. Decizia din 1856 de a restitui către Principatul Moldovei doar sudul Basarabiei, și nu întreg teritoriul dintre Prut și Nistru, reflectă caracterul prioritar pragmatic al diplomației europene, orientat, în special, spre limitarea puterii rusești la Dunăre, și nu a avut niciun moment intenția de a realiza o „reparație istorică".

Relevanța actuală a tematicii de cercetare derivă și din faptul că mecanismele, identificate în intervalul 1853-1878 ca negocieri în culise, ajustările teritoriale impuse de Marile Puteri, limitarea intereselor statelor considerate mici, se regăsesc sub diverse forme și în dinamica geopolitică a situației prezente. Iar reanexarea sudului Basarabiei de către Rusia la 1878, în urma

războiului ruso-turc din 1877-1878, ca urmare a schimbării raporturilor de forțe pe continentul european, în special, după înfrângerea Franței de către Germania, la Sedan, în 1871, evidențiază modul în care acest fapt influențează direct asupra unor teritorii aflate la frontiera marilor imperii.

În contextul realităților geopolitice contemporane și al rolului Republicii Moldova în sud-estul Europei, tema de cercetare capătă o deosebită actualitate. Demersul analitic vizează problematica basarabeană în cadrul relațiilor internaționale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu accent asupra războaielor ruso-turce, negocierilor dintre Marile Puteri și practicilor de diplomație secretă, promovate, în mod particular, de Imperiul Rus. Tema are o însemnătate deosebită, atât din punct de vedere istoric, cât și al studiului dreptului internațional, în cercetarea de față regăsindu-se principii referitoare la integritatea teritorială, rolul tratatelor internaționale (în cazul de față, Tratatul de la Paris din 1856 și cel de la Berlin din 1878), felul cum Marile Puteri legitimează sau contestă anexiunile teritoriale ale unor puteri în detrimentul altora mai mici.

Tema este actuală, deoarece aduce în discuție o serie de principii care sunt la ordinea zilei și astăzi, și anume conflictele teritoriale, unul existând la granița Republicii Moldova, dezbaterile privind legitimitatea frontierelor (se face referire la activitatea Comisiei de delimitare a frontierei basarabene din 1856-1857).

Nu în ultimul rând, subiectul propus are o actualitate academică interdisciplinară, fiind o temă de cercetare relevantă pentru asemenea domenii de cercetare ca istoria, relațiile internaționale, diplomația, studiile de securitate, științele politice.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Problematica enunțată a fost reflectată, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, de scrierile de epocă ale lui Vasile Boerescu, Mihail Kogălniceanu, A. D. Xenopol, N. Crețulescu, reluată ulterior în contextul Primului Război Mondial în scrierile lui N. Iorga, în mod special. Momentul anexării Basarabiei de către Uniunea Sovietică în 1940 a generat noi interpretări și abordări în istoriografie. Studiile istoricilor români (N. Iorga, Gh. Brătianu, juristului D. Pârvu) dedicate evoluției problemei basarabene în intervalul 1853-1878 scot în evidență importanța acestui teritoriu pentru România, dar și interesele urmărite de Marile Puteri. În timpul perioadei comuniste chestiunea basarabeană a fost considerată un subiect „tabu” și a lipsit practic din cercetările românești, subiectul fiind amintit în treacăt în 1978 în contextul împlinirii a 100 de ani de la semnarea Tratatului de la Berlin de către istoricii V. Maciu, L. Boicu, D. Berindei, N. Adăniloaie, N. Ciachir. Merită amintită și contribuția exilului românesc din perioada comunistă, în special, George Ciorănescu. Istoriografia sovietică/rusă a

tratat tendențios problema Basarabiei, încercând să justifice reanexarea sudului Basarabiei la 1878, dar și pretențiile nefondate asupra teritoriului dintre Prut și Nistru (A. Lazarev, V. Vinogradov, V. Grosul). La rândul ei, istoriografia occidentală nu a abandonat complet acest subiect, de notorietate fiind studiile și lucrările semnate de B. Jelavich, H. Seton-Watson, F. Kellogg, care dedică spațiu generos raporturilor ruso-române din 1877-1878 și, implicit, a problemei basarabene. După căderea „cortinei de fier" din România, problema Basarabiei în context internațional (1853-1878) a fost cercetată mai intens de istoricii P. Cernovodeanu, M. Cojocariu, D. Vitcu, C. Ardeleanu, Sorin Liviu Damean, de I. Varta, pe anumite segmente. În pofida acestui fapt, lipsesc studiile cu privire la atitudinile unor puteri față de chestiunea basarabeană într-un context mai larg, nu există o monografie dedicată perioadei cu excepția sintezei întocmite de P. Cernovodeanu pentru perioada 1812-1940 și lucrării lui N. Ionescu, dedicată războiului de independență și problemei basarabene. Nu în ultimul rând, nu dispunem de un volum de documente din arhivele occidentale care să trateze acest subiect.

Scopul tezei rezidă în studierea complexității problemei Basarabiei în contextul relațiilor internaționale din perioada 1853-1878, prin identificarea intereselor și strategiilor promovate de Marile Puteri în partea de sud-est a Europei, în baza unei analize riguroase a documentelor diplomatice, identificate în arhivele din Chișinău, București, Paris, Londra, Viena.

Obiectivele generale ale cercetării constau în:

- Clarificarea rolului jucat de Basarabia în politica Marilor Puteri din a doua jumătate a secolului al XIX-lea;
- Analiza interpretării istoriografiei românești, sovietice/rusești și occidentale privind subiectul de cercetare și clarificarea unor aspecte controversate în tratarea unor „episoade diplomatice" referitoare la problematica basarabeană;
- Prezentarea evoluției problemei basarabene în sistemul relațiilor internaționale (1853-1878), cu accente pe impactul războaielor ruso-turce asupra acestei chestiuni și al rivalităților existente între Marile Puteri;
- Reevaluarea impactului Tratatelor internaționale asupra problemei basarabene (Tratatul de la Paris din 1856, Tratatul de la Londra 1871, Tratatul de la Berlin din 1878);
- Investigarea rolului Marilor Puteri (Franța, Marea Britanie, Austro-Ungaria, Imperiul Rus și Imperiul Otoman) în soluționarea chestiunii basarabene și a intereselor strategice urmărite de acestea;

- Integrarea chestiunii basarabene în problematica mult mai largă a „chestiunii orientale”;
- Evidențierea procesului de internaționalizare a chestiunii basarabene;
- Evaluarea impactului „diplomației secrete” asupra evoluției problemei basarabene în context internațional;
- Relevarea caracterului prioritar al problemei Basarabiei, din perspectiva raporturilor româno-ruse, și a „locului ei privilegiat” în politica externă a României și a principelui Carol;
- Argumentarea importanței problemei Basarabiei ca una de anvergură europeană.

Ipoteza cercetării. Prezenta cercetare pornește de la ipoteza că problema Basarabiei, în intervalul 1853-1878, a fost dincolo de un interes național românesc, mai degrabă un instrument de negociere diplomatică în cadrul sistemului relațiilor internaționale europene, Marile Puteri tratând statutul teritoriului dintre Prut și Nistru în funcție de propriile lor interese strategice, iar Imperiul Rus a urmărit constant, prin mijloace diplomatice, juridice și militare, recuperarea sudului Basarabiei pierdut prin Tratatul de la Paris din 1856.

Metodologia cercetării științifice. Problematica abordată se fundamentează pe o abordare interdisciplinară, care îmbină metode specifice istoriei politice și diplomatice cu instrumente analitice proprii dreptului internațional. Metodologia cercetării urmărește reconstituirea critică a evoluției problemei basarabene în intervalul cuprins între războiul Crimeii și Tratatul de la Berlin, prin valorificarea documentelor diplomatice, a presei epocii, precum și a istoriografiei românești, ruse și occidentale. Metoda fundamentală utilizată este cea istorică, bazată pe analiza cronologică a evenimentelor majore în care problema Basarabiei a avut un rol esențial. Aceasta a permis stabilirea relațiilor de cauzalitate între războaiele ruso-turce, dar și interpretarea transformările teritoriale din Europa, reflectate în deciziile marilor foruri diplomatice (cazul Congresului de la Paris și celui de la Berlin). Cercetarea de față se bazează pe critica internă și externă a surselor istorice, implicând analiza provenienței documentelor, interpretarea limbajului diplomatic, în vederea identificării intereselor strategice ale Marilor Puteri. În completare, este utilizată metoda comparativă, pentru a analiza modul în care problema Basarabiei se înscrie în tipologia conflictelor teritoriale europene (cazul Bosniei și Herțegovinei sau Alsaciei și Lorenei), precum și evidențierea variațiilor de atitudine ale Marilor Puteri în diferite contexte politico-diplomatice. De asemenea, cercetarea valorifică metoda cronologică, urmărind evoluția etapizată a problemei basarabene de

la Războiul Crimeii până la Congresul de la Berlin, cu accente pe demersurile Imperiului Rus de a reanexa sudul Basarabiei, pierdut în urma Tratatului de la Paris din 1856.

Noutatea științifică și originalitatea lucrării. Prezentul studiu este o primă lucrare în care este tratată evoluția problemei Basarabiei în contextul raporturilor dintre Marile Puteri în intervalul 1853-1878. În primul rând, teza de față analizează problema Basarabiei încă de la începutul războiului Crimeii și poziția adoptată de Marile Puteri față de doleanța emigrației românești de a redobândi Basarabia. Ulterior, este analizat minuțios „proiectul" retrocedării sudului Basarabiei către Principatul Moldovei, creionându-se un tablou amplu al acestor negocieri diplomatice, în care erau implicate și puteri care nu aveau nicio „afinitate" cu Basarabia sau cu Dunărea. În baza documentelor diplomatice occidentale, în special (franceze, britanice, austriece, germane, italiene), au fost scoase în evidență discuțiile cu privire la Basarabia, purtate până la Congresul de la Paris din februarie – martie 1856, ceea ce constituie un alt aspect original al lucrării. Referitor la Congresul de la Paris au fost identificate noi materiale inedite care arată complexitatea discuțiilor privind problema basarabeană și a trasării noului hotar între Imperiul Rus și Imperiul Otoman. În afară de procesele-verbale ale ședințelor Congresului din capitala Franței, au fost prezentate discuțiile din „culise", care au demonstrat că Marile Puteri aveau interese antagoniste în această problemă de interes național pentru Principatele Române. Datorită cercetării corespondenței diplomatice variate, s-a putut observa atitudinea fiecărei puteri în parte față de subiectul vizat. De asemenea, au fost identificate și utilizate în cercetarea de față procesele-verbale privind delimitarea frontierei basarabene. Ulterior, după ce sudul Basarabiei a fost retrocedat Principatului Moldovei, au fost sesizate, tentativele Petersburgului de a se apropia de Franța și de a obține sprijinul acesteia în recuperarea teritoriului pierdut. În pofida unor relații „privilegiate" între cele două puteri, marcate de existența unui tratat secret, revoluția din 1863 din Polonia a făcut ca Rusia să-și îndrepte atenția spre „lumea germanică" care devenea, după 1870, hegemonul Europei. Originalitatea lucrării se manifestă și în faptul că perioada 1853-1878 este abordată sistematic, și nu fragmentar, creionându-se un tablou amplu al acestei epoci.

Rezultatele principale noi pentru știința istorică. Cercetarea problemelor legate de chestiunea basarabeană în context internațional (1853-1878) a condus la dezvăluirea unor aspecte importante noi pentru știința istorică, în general, dar și pentru alte domenii conexe, ca cel al relațiilor internaționale, în special. Un rezultat nou constă în demonstrarea cu argumente solide a faptului că problema Basarabiei nu a reprezentat doar un „diferend" dintre Imperiul Rus și

România, ci a fost o problemă de interes european pentru Marile Puteri, integrându-se în „chestiunea orientală”. Lucrarea de față demonstrează fără echivoc că statutul internațional al Basarabiei în perioada 1853-1878 a fost reglementat de Marile Puteri, interesele românești, până la obținerea independenței de la 1877, fiind reprezentate de către sultan. În baza analizei comparative a atitudinii față de acest subiect a unor puteri ca Franța, Marea Britanie, Imperiul Rus, Imperiul Otoman, Austro-Ungaria, au fost stabilite interesele acestora în raport cu chestiunea basarabeană. Un alt rezultat notabil al cercetării a fost identificarea etapelor principale în evoluția problemei basarabene pe parcursul anilor 1853-1878 și a demersurilor diplomației rusești de a reanexa sudul Basarabiei. În istoriografia românească, în multe cazuri, este omisă perioada 1857-1875, unele comentarii vizând doar răscoala coloniștilor bulgari din sudul Basarabiei din 1860 și incursiunea colonelului Milkovski de la Coștangalia în 1863. Noutatea științifică a prezentei cercetări rezidă și în valorificarea presei internaționale în analiza problemei Basarabiei, demonstrând că această chestiune de interes european nu era doar un subiect între principalii actori ai timpului, dar și un element integrat în dezbaterile publice ale epocii.

Valoarea teoretică a cercetării. Demersul nostru științific aduce o contribuție teoretică semnificativă la cercetarea istoriei relațiilor internaționale și istoriei diplomației europene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prin abordarea problemei basarabene ca studiu de caz al funcționării sistemului internațional, rezultat după înfrângerea Imperiului Rus în timpul războiului Crimeii. Studiul depășește cadrul istoriografic național și propune o interpretare complexă a problemei analizate, urmărind interacțiunea unor principii de ordin juridic, interesele geopolitice ale Marilor Puteri, dar și practicile diplomatice ale acestora, mecanismele prin care ele au internaționalizat chestiunea basarabeană. Lucrarea de față contribuie la o mai bună înțelegere a raporturilor existente între dreptul istoric, dreptul internațional și echilibrul puterilor în Europa, subliniindu-se că acestea erau aplicate selectiv și doar în interesul celor mai puternici.

Valoarea aplicativă a cercetării. În primul rând, teza oferă un cadru analitic propice pentru interpretarea unei chestiuni teritoriale de importanță europeană – cazul Basarabiei, ca un instrument util pentru cercetători și specialiștii în istorie, relații internaționale, drept internațional, jurnalism și științe ale comunicării. Lucrarea poate fi utilizată ca material în procesul didactic preuniversitar și universitar, în cadrul cursurilor de istorie modernă, istorie diplomatică, relații internaționale. De asemenea, informațiile din această lucrare pot servi la elaborarea unei sinteze a problemei Basarabiei în secolul al XIX-lea. Nu în ultimul rând, cercetarea este un instrument util

și pentru diplomația românească și occidentală în reevaluarea poziției referitoare la teritoriul dintre Prut și Nistru și importanța geostrategică a acestui teritoriu pentru securitatea europeană.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere. Cercetarea problematicii chestiunii basarabene în context internațional are drept principal rezultat: 1) Clarificarea rolului pe care l-a avut problema Basarabiei în cadrul concertului european; 2) Impactul internaționalizării chestiunii basarabene în intervalul dintre anii 1853-1878 la nivel internațional și în spațiul românesc; 3) Elucidarea complexității chestiunii teritoriale a Bolgradului, prin raportarea la atitudinea tuturor puterilor semnatare ale Tratatului de la Paris din 1856; 4) Evidențierea modalităților și mecanismelor prin care Imperiul Rus a încercat să abolească clauza privind retrocedarea sudului Basarabiei; 5) Impactul problemei basarabene asupra opiniei publice românești și europene.

Aprobarea rezultatelor științifice. Problematica abordată în prezenta teză se află în interesul autorului de mai mulți ani, fapt ce a permis ca rezultatele cercetărilor să fie comunicate la o serie de foruri și conferințe naționale și internaționale. Rezultatele cercetărilor de față au fost prezentate la peste 20 de conferințe în țară și peste hotare. Acestea includ următoarele manifestări științifice: *Congresul Național al Istoricilor Români*, Iași, 29 august-1 septembrie 2018, comunicarea: „Austria și chestiunea Basarabiei (1856-1857)”; Conferința *Conflict, diplomație și opinie publică. Studii de caz în orizontul secolelor XIX-XX*, Conferința centrului de Istorie a Relațiilor Internaționale a Facultății de Istorie a Universității din Iași, 30-31 martie 2021, comunicarea „Franța și chestiunea Basarabiei (1856-1857); Conferința științifică internațională *Istoricul Nicolae Iorga – 150 de ani de la naștere*, Chișinău, 13 mai 2021, comunicarea: „Nicolae Iorga și chestiunea Basarabiei în context internațional (1856-1916)”; Conferința științifică internațională *Războiul Crimeii, Pacea de la Paris și consecințele sale*, Chișinău, 27 mai 2021, comunicarea „Sardinia și chestiunea Basarabiei (1856-1857)”; C*ongresul Național al Istoricilor Români*, Alba-Iulia, 8-10 septembrie 2022, comunicarea: „Napoleon al III-lea, Walewski și chestiunea Basarabiei (1855-1856); comunicarea: „Problema sudului Basarabiei în presa franceză (1878)”; *Congresul internațional moldo-polono-român*, Chișinău, 11-13 martie 2023, comunicarea: „Napoleon al III-lea și discuțiile de la Compiegne referitoare la Basarabia (1856)”; Conferința *Military occupations and international relations in modern times: Case studies from Romanian and World History*, Iași, 2-3 noiembrie 2023, comunicarea „La question de la Bessarabie durant la guerre russo-turque (1877-1878)”; Conferința științifică internațională

Latinitate, Romanitate, Românitate (ediția a VII-a), Chișinău, 2-4 noiembrie 2023, comunicarea „Problema Basarabiei reflectată în publicația ieșeană „Steaua Romaniei" (ianuarie-iulie 1878)"; *Congresul Național al Istoricilor Români*, Chișinău-Suceava, 27-31 august 2024, comunicarea: „Politica rusăîn Basarabia în rapoarte diplomatice și presă franceză în a doua jumătate a secolului al XIX-lea"; comunicarea: „Evoluția problemei Basarabiei în context internațional (1856-1876)"; *Forumul Internațional Moldova cu titlul Istorie, cultură, societate civilă*, Chișinău, 14-17 octombrie 2024, seminarul *Moldova ca regiune istorică și republică: istorie, prezent și viitor*, comunicarea: „Problema Basarabiei în documente diplomatice austriece și germane în timpul războaielor ruso-turce (1853-1856; 1877-1878)"; Conferința internațională *Integrare prin cercetare și inovare*, Chișinău, 7-8 noiembrie 2024, comunicarea: „Problema Bolgradului în documente diplomatice belgiene (1856)"; Simpozionul științific internațional *Bucovina și Basarabia. Între tradiționalism și modernitate: istorie regională, perspective naționale și mize geopolitice europene. 250 de ani de la anexarea Bucovinei la Imperiul Austriac*, Suceava, 4-7 iunie 2025, comunicarea „Marile Puteri și chestiunea Basarabiei în timpul Congresului de la Paris (1856)"; Conferința științifică internațională *Perspectivele și problemele integrării în spațiul European al Cercetării și Educației*, ediția a XII-a, Cahul, 6 iunie 2025, comunicarea: „Incidentul de la Coștangalia în presa vremii (1863)"; *Conferința științifică a Muzeului Național de Istorie a Moldovei* (ediția a XXXV-a), 23-24 octombrie 2025, comunicarea „Problema Basarabiei la congresul de pace de la Berlin reflectat în presa britanică (iunie-iulie 1878)"; Conferința internațională *Integrare prin cercetare și inovare*, Chișinău, 6-7 noiembrie 2025, comunicarea: „Problema Basarabiei reflectată în ziarul francez „Messager du Midi" (1856)"; Conferința științifică internațională *Latinitate, Romanitate, Românitate*, 6-8 noiembrie 2025, comunicarea: „Publiciști francezi și chestiunea Basarabiei (1856)".

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele cercetării au fost expuse în 2 monografii, 2 culegeri de documente, 34 articole în reviste științifice (inclusiv, o publicație indexată SCOPUS, 5 publicații indexate CEEOL, 6 publicații din registrul ANACEC, 5 în alte reviste, 17 articole în reviste, culegeri științifice, materialele conferințelor naționale și internaționale). Rezultatele cercetării au fost prezentate sub formă de comunicări, inclusiv, la o ședință plenară, la 27 de conferințe naționale și internaționale.

Volumul și structura lucrării. Teza cuprinde 287 pagini text de bază și este alcătuită din: Introducere, cinci capitole divizate în subcapitole, Concluzii generale și recomandări, bibliografie,

CV-autorului și Declarația pe propria răspundere. Lucrarea mai conține adnotări în limba română și engleză.

Cuvinte-cheie. Problema Basarabiei, relații internaționale, diplomație europeană, chestiunea orientală, Războiul Crimeii, Congresul de la Paris (1856), Congresul de la Berlin (1878), sudul Basarabiei, Imperiul Rus, Marile Puteri, România, geopolitică, frontiere.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea cuprinde actualitatea și importanța temei, metodologia de cercetare, scopul și obiectivele, ipoteza de cercetare, noutatea științifică a rezultatelor obținute, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor și sumarul compartimentelor tezei.

În capitolul 1 – CADRE JURIDICE, ISTORIOGRAFICE ȘI DOCUMENTARE PRIVIND PROBLEMA BASARABIEI ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL (1853-1878) – a fost prezentat evoluția statutului juridic al Basarabiei în perioada 1812-1878; conceptualizarea „problemei basarabene" în context internațional; Basarabia în cadrul sistemului relațiilor internaționale prin prisma conceptului de echilibru de putere, internaționalizării problemei basarabene, dimensiunea identitară și națională. De asemenea, am cercetat principalele surse documentare, primare și secundare, utilizate în scrierea acestei lucrări. În subcapitolul referitor la **statutul juridic al Basarabiei în perioada 1812-1878,** am arătat faptul că în prima jumătate a secolului al XIX-lea, conceptul de suveranitate era dominat de paradigma legitimității conferite prin tratate internaționale, inexistența principiului autodeterminării. Geneza chestiunii basarabene datează din 1812, când în urma semnării Tratatului de pace de la București, Imperiul Otoman ceda Imperiului Rus teritoriul dintre Prut și Nistru. Însă, apărea o contradicție majoră: Imperiul Otoman exercita suzeranitate asupra Principatelor Române, nu suveranitate deplină. Istoricul N. Iorga constata cu referire la acest moment: „Turcii au cedat un teritoriu care nu le aparținea și care făcea parte dintr-o țară pentru care ei nu se angajaseră să le respecte decât integritatea"[1].

Am demonstrat că problema Basarabiei a fost treptat integrată, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, în cadrul mai larg al sistemului european de securitate, în conexiune directă cu statutul Principatelor Române. Deși în plan juridic, cabinetul de la Petersburg își legitima drepturile asupra Basarabiei prin Tratatul de la București din 1812, această interpretare este contestată, pornind de la premisa mai sus menționată că Sublima Poarta nu deținea suveranitatea

[1] Iorga, N. *Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei*. București, 1940, p. 54.

deplină asupra Principatelor Române. Am arătat că în perioada următoare, Imperiul Rus a urmărit cu tenacitate scopul de-și extinde influența la Constantinopol și asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele, dar și consolidarea poziției sale în spațiul Peninsulei Balcanice. În 1829, Rusia își consolidează controlul asupra gurilor Dunării, limitând astfel accesul comercial al unor state riverane.

După cum am observat, prin Tratatul de la Paris (1856) a fost consacrată, în mod formal, internaționalizarea problemei basarabene, aceasta depășind cadrului unui diferend bilateral ruso-otoman și fiind integrată în sistemul garanției colective. Am constatat că avuse loc o transformare importantă în natura juridică a suveranității acestui teritoriu. În consecință, sudul Basarabiei, care revenea în componența Principatului Moldovei, urma să se afle sub garanția colectivă a Marilor Puteri. Prin constituirea unui Comisii europene de delimitare a frontierei basarabene, s-a confirmat caracterul colectiv al acestei decizii. Am constatat că decizia de „restituire" a celor trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Bolgrad și Ismail) s-a fundamentat pe două rațiuni majore: restabilirea echilibrului european, un principiu de bază al dreptului internațional al epocii și asigurarea liberei navigații pe Dunăre. În acest sens, am concluzionat că la 1856 nu a fost vorba de o „reparație istorică", ci de o rectificare de frontieră justificată prin imperativele securității europene.

Pentru anul 1878, am constatat faptul că predominau două principii teoretice dominante: realism geopolitic și flexibilitatea frontierelor, în funcție de interesele strategice ale Marilor Puteri.

În subcapitolul **Istoriografia problemei Basarabiei în context internațional (1853-1878)** au fost analizate lucrările, studiile la temă în istoriografia românească, sovietică/rusă, franceză, engleză, germană și americană. Subiectul nostru de studiu și-a găsit reflectarea în istoriografia românească interbelică, în special, în lucrările de sinteză ale istoricilor Ion Nistor[2] și Alexandru Boldur[3] (autor al unei lucrări dedicate problemei Basarabiei în lumina raporturilor ruso-române[4]). Am constatat importanța lucrărilor istoricului Gheorghe Brătianu dedicate problemei basarabene, apărute după anexarea Basarabiei de către Uniunea Sovietică[5]. Problema Basarabiei în contextul relațiilor internaționale din perioada 1853-1878 a intrat în atenția istoriografiei românești încă din

[2] Nistor, Ion. *Istoria Basarabia*, ediția a IV-a. Cernăuți: Glasul Bucovinei, 1924.
[3] Boldur, Alexandru. *Istoria Basarabiei: contribuții la studiul istoriei românilor*, vol. III. Chișinău: Editura Dreptatea, 1940.
[4] Idem. *La Bessarabie et les relations russo-roumaines: la question bessarabienne et le droit international*. Paris: J. Gamber, 1927.
[5] Brătianu, Gheorghe I. *La Moldavie et ses frontieres historiques*. Bucarest, 1940; Idem. *Bessarabie. Droit natiaux et historiques*. Bucharest, 1943.

perioada interbelică. În perioada comunistă, această tematică a fost transformată într-un subiect practic interzis cercetării istorice. Totuși, chestiunea nu a fost complet ignorată, fiind abordată, mai ales, de către istoricii români din diaspora[6]. După căderea Cortinei de Fier, în România, problematica basarabeană aferentă intervalului 1853-1878 a cunoscut o revigorare semnificativă a interesului științific, însă demersurile respective au fost adesea limitate de accesul redus la colecțiile documentare occidentale și rusești.

Analizând istoriografia românească după 1990, am stabilit faptul că această problematică își găsește reflectarea în studiile lui Paul Cernovodeanu[7] și Mihai Cojocariu[8], care abordează „tentativele" emigrației române de la 1848-1849 de a revendica în timpul Războiului Crimeii restituirea întregii Basarabii către Principatul Moldovei. Am arătat că au mai existat unele studii privind atitudinea unor puteri față de chestiunea Basarabiei în perioada supusă cercetării, în special, studiile istoricului Sever-Mircea Catalan[9] cu privire la locul jucat de teritoriul dintre Prut și Nistru în politica externă a Franței.

Am menționat că unicele studii privind chestiunea basarabeană în contextul războiului ruso-turc din 1877-1878, care valorifică unele documente rusești, aparțin istoricului de la Chișinău, Ion Varta[10]. Am constatat că studiile existente abordează în principal relațiile româno-ruse în problema basarabeană și reflectă starea de spirit din societatea românească în fața pierderii sudului Basarabiei.

Am constatat că după 2010 preocupările față de chestiunea Basarabiei în context internațional (1853-1878) cunosc un avânt considerabil. Mai întâi, problema Basarabiei a fost

---

[6] Ciorănescu, George. *Bessarabia: Disputed land between East and West*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1993.

[7] Cernovodeanu, Paul. *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional (1806-1920)*. București, 1993; Idem. Inițiative românești de redobândire în perioada Războiului Crimeii (1854-1856). În: *RI*, nr. 1-2, 1992, pp. 81-96.

[8] Cojocariu, Mihai. *Basarabia în contextul Unirii Principatelor*. În: *Probleme actuale ale istoriei naționale universale*, coord. Anatol Petrencu, Chișinău, 1992, pp. 46-50; Idem. *Încercări Românești de recuperare a Basarabiei (1853-1859)*. În: *Slujind-o pe Clio. In Honorem Dumitru Vitcu*, coord. Gheorghe Cliveti, Mihai Iacobescu, Dinu Balan. Iași: Editura Junimea, 2010, pp. 94-103.

[9] Catalan, Sever-Mircea. La politique tsariste en Bessarabie pendant l'année 1855 (selon un rapport du consul français à Jassy, Victor Place). În: *Revue Roumaine d'Histoire*, Bucharest, 1993, vol. 32-33, pp. 47-54; Idem. Cu privire la locul Basarabiei în politica franceză (1856-1861). În: *Patrimoniu. Revistă de Istorie istorică*, 1993, nr. 2, pp. 150-158.

[10] Varta, Ion. Rusia și chestiunea basarabeană în perioada războiului pentru independență (1877-1878) (în lumina unor documente din arhivele Rusiei). În: *RI*, tom. 1992, III, nr. 7-8, pp. 735-752; Idem. . Rusia și chestiunea basarabeană în perioada Războiului ruso-română-turc (1877-1878). În: *RIM*, 1992, nr. 3 (11), iulie-septembrie, p. 3-15 ; Idem. Documents inédits sur la politique russe à l'égard de la Roumanie en 1878. În: Revue des Études sud-est européennes, Civilisations. Mentalités, juillet-decembre 1994, tome XXXII, nr. 3-4, pp. 229-240.

integrată în contextul mai larg al problemei Unirii Principatelor Române[11]. În studiile ulterioare au abordat poziția Marilor Puteri față de această chestiune, în baza documentării riguroase în arhivele occidentale. Menționăm studiile valoroase ale istoricului Constantin Ardeleanu, cunoscător al arhivelor de la Londra, care abordează atât atitudinea Marii Britanii față de chestiunea Basarabiei[12], cât și modul cum s-a delimitat frontiera basarabeană, apelând pentru prima dată în istoriografia românească, după cunoștințele noastre, la rapoartele comisarului britanic din comisia de delimitare a frontierei basarabene, Edward Stanton[13]. Pe același segment se înscriu și cercetările lui Dumitru Vitcu care a analizat în baza surselor vremii, cu o acribie deosebită, avatarurile delimitării frontierei basarabene în 1856[14].

Pentru perioada războiului ruso-turc din 1877-1878 și a consecințelor acestuia rămâne valoroasă lucrarea istoricului Sorin Liviu Damean[15], dedicată României la Congresul de la Berlin din 1878, fiind abordată și chestiunea basarabeană. Mult mai pe larg, Sorin Liviu Damean tratează natura relațiilor româno-ruse după semnarea Tratatului de la San-Stefano din 18 februarie/3 martie 1878 și impactul acestora asupra problemei basarabene în câteva studii remarcabile[16].

Aspectul juridic al problemei Basarabiei după terminarea războiului Crimeii a fost cercetat de juristul Dumitru C. Grama, care într-o analiză pertinentă a demonstrat prin argumente că teritoriul retrocedat Principatului Moldovei a fost mai mic decât se vehiculase la finele anului 1855[17].

Analizând istoriografia sovietică/rusă, am constatat că în optica acestora fapt anexarea Basarabiei la 1812 ar fi nimic altceva decât „act legitim", dimensiunea națională românească a

---

[11] Ivănescu, Dumitru. *Unirea Principatelor Române*, *Rusia și Problema Basarabiei.* În: *Dilemele identității*, volum editat de Flavius Solomon, Alexandru Zub, Fundația Academică „A. D. Xenopol", 2001, pp. 147-154.

[12] Ardeleanu, Constantin. *Sfârșitul războiului Crimeei și chestiunea Basarabiei -1856*. În: *Basarabia -1812. Problemă națională, implicații internaționale*, coord. Gheorghe Cliveti, Gheorghe Cojocaru, București, Editura Academiei Române, pp. 507-509.

[13] Idem. Riding the line. Expertise and the making of the Bessarabian border, 1856-1857. În: *Journal of Modern European History*, 2024, vol. 22, issue 1, 2024, pp. 10-24.

[14] Vitcu, Dumitru. *Tratatul de la Paris (1856) și avatarurile delimitării hotarului european între Rusia și Turcia*. În: *Congresul de pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești*, coord. Dumitru Ivănescu, Dumiru Vitcu, Iași, Editura Junimea, 2006.

[15] Damean, Sorin Liviu. *România și Congresul de Pace de la Berlin (1878)*. București: Editura Mica Valahie, 2011.

[16] Idem. Problema Sudului Basarabiei la nivelul relațiilor româno-ruse (1878). În: *Studii și Articole de Istorie*, 2011, LXXVII.

[17] GRAMA, Dumitru. Revenirea Basarabiei de Sud-Vest în 1857 în componența statului românesc cu suveranitate internă. În: *Basarabia după 200 de ani* (Conferința Internațională Basarabia după 200 de ani, organizată cu sprijinul Consiliului Județean Iași și al Universității „Petre Andrei" din Iași). M. Bacciu, S. Bocancea (coord). Iași: Institutul European, 2012, pp. 193-195.

problemei fiind total ignorată. Problema Basarabiei în intervalul 1853-1878 este analizată din perspectiva rivalităților dintre Marilor Puteri, fără a acorda vreo atenție revendicărilor legitime ale Principatelor Române. Pentru perioada războiului Crimeii și a negocierilor diplomatice de la Paris (1853-1856), am identificat corespondența plenipotențiarilor ruși de la Paris și a tentativa acestora de a păstra orașul Bolgrad, însă, fără o analiză a problemei. Istoricii S. Tatișcev[18] și N. Petrov[19] au arătat în lucrările lor importanța chestiunii basarabene pentru Imperiul Rus.

Am constatat că în istoriografia sovietică chestiunea Basarabiei a fost integrată în analiza mai amplă a războaielor ruso-turce din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În consecință, războiul ruso-turc din 1853-1856 și consecințele sale au fost prezentate drept rezultatul unor decizii impuse din exterior, considerate „ostile" Imperiului Rus, și nu o ca o recunoaștere a drepturilor istorice ale românilor asupra sudului Basarabiei. În ceea ce privește războiul ruso-turc din 1877-1878, discursul istoriografie sovietic a pus accent pe rolul Imperiului Rus în procesul de eliberare naționale a popoarelor balcanice de sub dominația otomană. Reanexarea sudului Basarabiei a fost interpretată drept un act de restabilire a „granițelor istorice" ale Imperiului Rus și drept o „corectare" a injustiției generate de deciziile Congresului de la Paris din 1856. De asemenea, istoriografia sovietică a exclus argumentele de natură istorică și etnică privind apartenența teritoriului dintre Prut și Nistru la spațiul românesc. În această direcție se înscrie lucrarea istoricului A. Lazarev, care contestă drepturile istorice ale României asupra Basarabiei și interpretează consecințele războiului de la 1877-1878 într-o manieră distorsionată[20].

Analizând istoriografia rusă după 1990, am identificat unele studii care abordează problema basarabeană în contextul relațiilor româno-ruse, mai puțin atitudinea Marilor Puteri. Unul dintre autorii ruși este V. Vinogradov, cunoscut în perioada sovietică pentru o lucrare dedicată problemei unirii Principatelor Române[21], lucrare apreciată pentru rigoarea sa documentară, dar în care problematica basarabeană este absentă. În unele studii ale sale apărute după 1990, Vinogradov consideră problema Basarabiei drept un element central și o veritabilă „piatră de încercare" în evoluția relațiilor ruso-române din a doua jumătate a secolului al XIX-

[18] Татищев, С. С. *Император Александр II. Его жизнь и царствование*, т. 1, Москва, 1903.
[19] Петров А. Н., *Русские дипломаты на Парижском конгрессе 1856 г.* În: *Исторический вестник,* 1891, nr. 1-1891, с. 198-220.
[20] Лазарев, А. М. *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос*. Кишинёв, 1974, p. 114.
[21] Виноградов, В. Н. *Россия и объединение румынских княжеств.* Москва, 1961, 329 с.

lea[22]. În ultimii 20 de ani, se remarcă preocupările istoricului Vl. Grosu față de problema basarabeană. Într-o lucrare a sa publicată în 2018, se conține o privire de ansamblu asupra evoluției problemei basarabene în context internațional, cu accentul asupra momentelor 1812 și 1940, considerate repere fundamentale în dinamica acestei probleme[23]. Anterior, într-un studiu din 2006, Vl. Grosu a evidențiat importanța acestei probleme pentru Imperiul Rus în timpul Congresului de la Paris din 1856, utilizând câteva documente din Fondul II (Cancelaria Guvernatorului Basarabiei), însă valorificate insuficient[24].

La analiza istoriografiei franceze, am reținut faptul că problema Basarabiei a fost percepută, în anumite perioade, ca o chestiune de „interes european", însă fără a deveni o temă centrală de investigații. Am observat că, în contextul Războiului Crimeii și a negocierilor din timpul Congresului de pace de la Paris din 1856, istoricii și publiciștii francezi nu au putut ignora că una din principalele „piedici" în calea păcii era clauza privind retrocedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei. Unul dintre aceștia Louis Debrauz, corespondent al ziarului „Le Constitionnel"[25], acorda o atenție sporită rectificării frontierei basarabene, considerând-o drept o problemă relevantă pentru diplomația europeană. Bun cunoscător al realităților geografice și istorice ale Basarabiei, acesta concluziona că o problemă aparent secundară era susceptibilă să genereze tensiuni în cadrul concertului european. În același context se înscriu și lucrărilor lui Edouard Goudron[26] care tratează esența problemei Basarabiei în timpul Congresului de la Paris și Felix Bamberg[27], precum și relațiile diplomatice dintre Marile Puteri în anii 1853-1856 și tensiunile privind retrocedarea sudului Basarabiei. Nu în ultimul rând, remarcăm contribuția lui Paul Bataillard[28], în viziunea căruia primul „punct" al chestiunii orientale era unirea Moldovei și a Țării Românești, care nu putea fi completă fără revenirea Basarabiei, teritoriu „răpit fără nici un drept Moldovei"[29] în arealul românesc.

---

[22] Idem. *Бессарабия – камень преткновения в российско-румынских отношениях*. În: *Очаги тревоги в Восточной Европе* (Драма национальных противоречий). М., Институт славяноведения и балканистики РАН, 1994, с. 15.
[23] Гросу, Владислав. *Бессарабия в международных отношениях нового времени*. Кишинёв, 2018.
[24] Idem. Парижский конгресс 1856 г. и формирование новой юго-западной границы России. În: *Русин*, 206, nr. 2, 2006, с. 95-104.
[25] Debrauz, Louis. *Le Traité de Paris du 30 mars étudié dans ses causes et ses effets*. Paris, 1856.
[26] Gourdon, Édouard. *Histoire du Congrès de Paris 1856*. Paris, 1857.
[27] Bamberg, Felix. *Histoire diplomatique de la crise orientale de 1853 à 1856*. Bruxelles et Leipzig, 1858.
[28] Bataillard, Paul. *Premier point de la question d'Orient: les principautés de Moldavie*. Paris, 1856, p. 48.
[29] Iorga, N. *Un colaborator francez al Unirii Principatelor Române Paul Bataillard*. București, 1923, 16 p.

După cum am constatat lucrările lui Frédéric Damé și Catherine Durandin oferă perspective relevante asupra problemei Basarabiei, intregrând-o în evoluțiile politice și diplomatice ale Europei moderne. Examinând sinteza realizată de F. Damé, am evidențiat că acesta tratează problema Basarabiei în cadrul mai larg al istoriei României moderne[30]. Am observat că, după părerea sa, retrocedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei la 1856 nu a fost determinată de principiul naționalităților și al dreptului istoric, ci din considerente strategice, urmărindu-se, în special, asigurarea liberei navigații pe Dunăre. Istoricul francez acordă dedicat capitole distincte problemei Basarabiei, analizând protestele românilor și consecințelor deciziilor Tratatului de la San Stefano și ale Congresului de la Berlin[31].

Studiile semnate de Catherine Durandin[32] se bazează pe documentare solidă în arhivele franceze și românești. Analizând studiul său consacrat reorganizării teritoriale din Balcani după Congresul de la Berlin, am reliefat importanța acordată problemei Dobrogei, prezentată ca teritoriu de compensație oferit României contra sudului Basarabiei. Am arătat că istoricul francez susține poziția diplomației franceze, și anume, a ministrului de externe W. Waddington, potrivit căreia România trebuia să accepte schimbul de teritoriu. În linii generale, articolul său tinde să arate „beneficiile" acestui schimb de teritoriu, făcându-se aluzie la faptul că o parte a populației din sudul Basarabiei dorea revenirea sub „sceptrul" Rusiei. Sunt aduse dovezi, mai ales, rapoartele consulului francez de la Galați în acest sens.

Am prezentat și contribuția istoricului Yves Bruley la cunoașterea raporturilor franco-ruse, în special, în perioada 1856-1857, și a impactului misiunii contelui Morny la Petersburg în ceea ce privește problema Bolgradului. Istoricul francez scoate în evidență faptul că Franța susținea o poziție favorabilă intereselor rusești. Această poziție era determinată atât de considerente diplomatice, cât și de relațiile personale și de interesele economice existente între anumite cercuri franceze și Imperiul Rus[33].

Cercetând istoriografia britanică, am constatat o prezentare, pe alocuri, consistentă a problemei Basarabiei evident, într-un cadru mai larg al chestiunii orientale și a divergențelor dintre

---

[30] Damé, Frédéric. *Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indiginènes jusqu'a nos jours*, Paris: Félix Alcan éditeur, 1900.
[31] *Ibidem*, p. 297-314.
[32] Durandin, Catherine. La Russie, la Roumanie et les nouvelles frontières dans les Balkans [Le cas de la Dobroudgea]. În: *Cahiers du monde russe et soviétique*, janvier-mars 1979, vol. 20, nr. 1, pp. 61-77.
[33] Bruley, Yves. *Morny ambassadeur en Russie*. În: *Morny et l'invention de Deauville*, Eric Anceau, Dominique Barjot et Nicolas Stoskopf (dir) Paris: Armand Colin, 2010, p. 255.

Marile Puteri. Unul dintre istoricii de marcă britanici ai perioadei interbelice, Harold Temperley, a abordat consecințele Tratatului de la Paris din 1856 în două studii remarcabile[34]. Istoricul britanic a examinat în detaliu consecințele Tratatului de la Paris, utilizând un aparat documentar amplu, bazat atât pe surse inedite cât și edite din arhivele Foreign Office. Dacă în primul articol, problema Basarabiei este studiată în timpul lucrărilor Congresului de la Paris, în al doilea studiu Temperley scoate în relief comportamentul nedemn al Imperiului Rus după semnarea tratatului de pace, precum distrugerea fortificațiilor de la Ismail și Reni. Temperley a acordat o atenție deosebită litigiului Bolgradului. Analizând temeinic poziția Marilor Puteri, istoricul britanic a evidențiat opoziția fermă a cabinetului de la Saint-James față de oricare tip de concesie Petersburgului, în contrast cu poziția Franței, care susținea menținerea orașului Bolgrad sub control rusesc, și poziția Austriei, aliniată poziției Marii Britanii.

Am remarcat, de asemenea, lucrările istoricului W. E. Mosse care subliniază rolul central al problemei basarabene în configurarea ordinii europene după Tratatul de la Paris. Am observat că, prin valorificarea unor surse diverse, Mosse prezintă disensiunile profunde dintre Marile Puteri, în special, în jurul litigiului privind Bolgradul și Insula Șerpilor[35]. Istoricul englez scoate în evidență tentativele Imperiului Rus de a evita retrocedarea sudului Basarabiei, inclusiv prin propuneri de tip compensatoriu, precum schimbul cetății Karsului contra sudului Basarabiei[36]. Conform lui W. E. Mosse, problema Basarabiei rămâne o chestiune nerezolvată a Congresului de la Paris și un factor major de tensiune în relațiile dintre Marile Puteri.

Istoricul A. J. P. Taylor este autorul unei sinteze remarcabile a rivalităților europene din perioada 1848-1918[37]. Am observat că, deși abordată succint, disputa privind Bolgradul este utilizată pentru a evidenția jocurile diplomatice și tensiunile dintre Marile Puteri după Tratatul de la Paris. Am constatat că pentru istoricul britanic, problema Basarabiei în intervalul supus cercetării este una pur strategică, fapt reflectat în negocierile diplomatice de până la Congresul de la Berlin din 1878.

---

[34] Temperley, Harold. The Treaty of Paris of 1856 and its execution (part.I). În: *The Journal of Modern History*, sept. 1932, vol. IV, nr. 3, p. 387-414; Idem, The Treaty of Paris of 1856 and its executions (part. II). În: *The Journal of Modern History*, dec. 1932, vol. 4, nr. 4, pp. 523-543.

[35] Mosse. W. E. Britain, Russia and the questions of Serpents Island and Bolgrad: two incidents în the execution of the Treaty of Paris, 1856. În: *The Slavonic and East European Review*, dec. 1950, vol. 29, nr. 72, pp. 86-131.

[36] Idem. How Russia made peace september 1855 to april 1856. În: *The Cambdrige Historical Journal*, 1955, vol. 11, nr. 3, pp. 297-316.

[37] Taylor A. J. P. *The struggle for mastery in Europe 1848-1918*. Oxford University Press, 1954, pp. 92.

În lucrările istoricului britanic Seton-Watson, problema Basarabiei este abordată într-un context mai larg al politicii externe britanice în raport cu România. Istoricul britanic acordă o atenție sporită crizei orientale din 1875-1878[38], subliniind caracterul strategic și național al retrocedării sudului Basarabiei. Pentru anul 1878 autorul oferă o sinteză a pozițiilor Marilor Puteri în chestiunea basarabeană, insistând asupra relațiilor tensionate dintre România și Imperiul Rus[39].

În cursul cercetării de față am investigat și istoriografia germană, identificând câteva lucrări care abordează tangențial tematica Basarabiei în context internațional (1853-1878). Deși nu a constituit o temă a sa predilectă de cercetare, istoricul W. Baumgart[40] a plasat această chestiune. La rândul său, Ernst Schule[41] a integrat problema basarabeană în analiza relațiilor franco-ruse, accent pe litigiul Bolgradului și implicațiile sale strategice. Am constatat că lucrările semnate de Katharina Weigand[42] și Bernhard Unckel[43] reflectă această problematică în contextul mai larg al rolului Austriei în noul sistem european de după Războiul Crimeii.

Analizând istoriografia americană, am remarcat studiile valoroase semnate de istoricii Barbara Jelavich și Frederick Kellogg. În primul caz, cercetătoarea emerită a Universității din Indiana a abordat problema basarabeană în contextul războiului de independență (1877-1878) și a relațiilor româno-ruse, insistând și asupra evoluția problemei românești în context internațional 1821-1878[44]. Într-un studiu masiv, bazat pe o documentație riguroasă în arhivele românești și străine, este reconstituit „traseul" diplomatic al reanexării sudului Basarabiei de către Imperiul Rus. În acest studiu al Barbarei Jelavich, accentul cade asupra relațiilor româno-ruse și disputa privitoare la Basarabia, mai ales că în România în acea perioadă această chestiune era un subiect tabu. Frederick Kellog analizează drumul României spre obținerea independenței sale în raport cu Marile Puteri[45]. Istoricul american acordă o atenție specială legăturilor dintre Guvernul de la

---

[38] Seton-Watson R. W. *Disraeli, Gladstone and the Eastern Question. A study in diplomacy and party politics*. London, 1935.
[39] Idem. *Britain in Europe (1789-1914). A survey of Foreign Policy*. London, 1937.
[40] Baumgart, Winfried. *Der Friede von Paris 1856: Studien zum Verhältnis von Kriegsführung, Politik und Friendensbewahrung*, Oldenbourg, 1972.
[41] Schule, Ernst. *Russland und Frankreich vom Ausgang des Krimkrieges bis zum italienischen krieg 1856-1859*. Ost Europa, 1935.
[42] Weigand, Katharina. *Osterreich, die Westmachte und das europäische Staatensystem nach dem Kriemkrieg (1856-1859)*. Hamburg, Matthiesen Verlag, 1997.
[43] Unchel, Bernhardt. *Osterreich und der Krimkrieg. Studien zur Politik der Donamonarchie in den Jahren 1852-1856*. Hamburg, 1969.
[44] Jelavich, Barbara. *Russia and the Rumanian National Cause, 1821-1878*. Indiana University Press, 1959; Idem, *Russia and the formation of the Romanian State*. Cambridge University Press, 1984.
[45] Kellogg, Frederick. *The road to Romanian independence*. Indiana University Press, 1995.

București și Petersburg în anul 1877, evidențiind caracterul riscant al acesteia, prin prisma problemei basarabene[46].

În subcapitolul **Sursele istorice ale cercetării** am indicat principalele surse primare și secundare utilizate. Astfel, au fost folosite mai multe fonduri de documente păstrate la: Arhivele Naționale, Biblioteca Academiei Române și la Biblioteca Națională de la București; Agenția Națională a Arhivelor de la Chișinău; Arhivele Diplomatice de la Paris și Nantes, Arhivele Naționale de la Paris și arhivele militare de la Vincennes; Arhivele naționale de la Londra și Viena. Pentru perioada anilor 1853-1856, dedicată „redeschiderii" problemei basarabene în context internațional, au fost utilizate o serie de fonduri din arhivele românești și occidentale. Cele mai multe se referă la sfârșitul războiului Crimeii (1855) și 1856, an în care problema Basarabiei s-a aflat pe ordinea de zi a cancelariilor europene. Au fost utilizate rapoartele ambasadorilor francezi la Petersburg[47], Londra[48], Viena[49], Constantinopol[50], Torino[51], Berlin[52], în care se regăsesc numeroase discuții cu privire la problema Basarabiei, care devenea importantă și de „prim rang". În cercetarea de față am executat rapoartele ambasadorilor britanici la Paris[53], Petersburg[54], Viena[55], Constantinopol[56], Berlin[57], Torino[58]. Pentru atitudinea Austriei au fost cercetate unele fonduri identificate la Arhiva Statului de la Viena. Astfel, au fost utilizate rapoartele ambasadorilor austrieci la Paris[59] și Petersburg[60].

Pentru perioada 1857-1876, am studiat o serie de documente privind controversa relativă la evenimentele din sudul Basarabiei (1860-1861) și incursiunea colonelului polonez Milkowski

---

[46] Idem. *A perilous liaison: Russo-Romanian relations in 1877*. În: *Labyrinth of nationalism. Complexities of diplomacy. Essays in honor of Charles and Barbara Jelavich*, ed. By Richard Frucht, Colmbus, 1992, pp. 290-317.
[47] AMAE. La Courneuve. Correspondance Politique, Russie, vol. 212, 213, 214.
[48] AMAE. La Corneuve, Correspondance Politique, Angleterre, vol. 704, 705, 707
[49] AMAE. La Courneuve. Correspondance Politique, Autriche, vol. 463, 464, 465.
[50] AMAE. La Courneuve. Correspondance Politique, Turquie, vol. 326, 327.
[51]AMAE. La Courneuve, Correspondence Politique, Sardaigne, vol. 339, 340.
[52] AMAE. La Courneuve, Correspondance Politique, Prusse, vol. 326, 327.
[53] TNA, FO 27/1127; 27/1128; FO 27/1129; FO 27/1131; FO 27/1133; FO 27/1134; FO 27/1135; FO 27/1136, FO 27/1137; FO 27/1139.
[54] TNA, FO 65/471; FO 65/472; FO 65/473; FO 65/474.
[55] TNA, FO 7/474; 7/480; 7/485; 7/486; 7/487; 7/489; 7/490; 7/491.
[56] TNA, FO 78/1181; FO 78/1184; FO 78/1189; FO 78/1191
[57] TNA, FO 64/416; FO 64/417; FO 64/418; FO 64/420
[58] TNA, FO 67/218.
[59] HHST, Politisches Archiv IX/Frankreich, karton 52, 53.
[60] HHST, Politisches Archiv X, Russland, berichte 1856, karton 43.

de la Coștangalia (1863). Au fost utilizate o serie de documente inedite de la Arhiva diplomatică de la Nantes[61] și Londra, precum și fondurile de arhivă păstrate la București[62].

Perioada 1877-1878, corespunzătoare desfășurării războiului ruso-turc și implicării directe a României, a beneficiat de atenție sporită în istoriografia românească, fiind valorificată prin publicarea numeroase volume de documente, unde se regăsește și problema Basarabiei. Paralel cu aceste surse, au fost identificate și documente inedite valoroase, în special, corespondența diplomatică a reprezentanților Franței la Petersburg (generalul Le Flô) și la Viena (Vogüe)[63].

În Capitolul II – **PROBLEMA BASARABIEI ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI CRIMEII ȘI AL CONGRESULUI DE PACE DE LA PARIS (1853-1856)** – am cercetat „redeschiderea" problemei basarabene din timpul Războiului Crimeii de către emigrația românească aflată în capitalele europene până la lucrările Congresului de pace de la Paris (februarie-martie 1856). În subcapitolul **Emigrația românească și internaționalizarea problemei basarabene (1853-1856)** am analizat modul în care a fost „redeschisă" problema basarabeană în contextul războiului Crimeii, moment care marchează o etapă esențială în evoluția acestei chestiuni în plan internațional. Analizând contextul general, am subliniat rolul deosebit de important care l-a jucat emigrația românească, care a reușit să integreze revendicările naționale românești într-un program politic coerent. Am remarcat că emigrația românească a cerut restituirea întregului teritoriu dintre Prut și Nistru, pe care îl considera parte integrantă a Moldovei istorice. Totodată, emigranții români au susținut unirea Principatelor Române sub principe străin și instituirea unei garanții colective a Marilor Puteri, ceea ce demonstrează o viziune politică matură și integrată în contextul social-politic european. Am subliniat că perioada 1853-1856 se caracterizează printr-o intensă activitate diplomatică, în care problema Basarabiei a devenit un element de negociere în cadrul mai larg al „chestiunii orientale". Am arătat că Marile Puteri vedeau problema Basarabiei drept o chestiune a echilibrului european, dorindu-se eliminarea Imperiului Rus de la gurile Dunării, atestându-și propunerea vehiculată de Franța de a integra Basarabia în sistemul defensiv al Austriei.

În subcapitolul **Preliminarii diplomatice (noiembrie 1855-ianuarie 1856)** am subliniat complexitatea negocierilor diplomatice de la finele anului 1855, și poziția adoptată de Marile Puteri față de clauza înaintată de Austria privind retrocedarea sudului Basarabiei către Principatul

[61] CADN, Constantinople (Jassy), vol. 193 ; TNA, FO 78/1507; FO 78/1518; FO 78/1747; FO 78/1584.
[62] BAR, Arhiva Alexandru Ioan Cuza, vol. I, II, III, VII, IX, X, XIV, XVI, XVII, XIX, XXVIII.
[63] AMAE La Courneuve, Correspondance Politique, Russie, vol. 256 ; Corespondance Politique, Autriche, vol. 522.

Moldovei. Am arătat, în baza documentelor diplomatice ale vremii, că problema Basarabiei a fost reintegrată în agenda negocierilor europene ca parte a eforturilor de restructurare a echilibrului de putere în regiunea dunăreană, în contextul finalizării războiului Crimeii. Am explicat faptul că readucerea în discuție a problemei basarabene nu a aparținut diplomației române, ci a fost determinată de interesele strategice ale Marilor Puteri, în special, de cele ale cabinetului de la Viena. Austria a promovat ideea retrocedării sudului Basarabiei către Principatul Moldovei, urmărind cu tenacitate eliminarea Imperiului Rus de la gurile Dunării și la limitarea influenței ruse în Europa de sud-est. Am prezentat poziția Marilor Puteri față de această inițiativă de retrocedare teritorială. Franța a susținut-o cu anumite rezerve și nuanțe generate de dorința împăratului Napoleon al III-lea de a menține un echilibru între sancționarea Imperiului Rus și evitarea unei destabilizări excesive a sistemului european. Această ambivalență a Parisului se reflecta în susținerea unor formule de compromis privind chestiunile teritoriale. Marea Britanie agrea un asemenea scenariu, în condițiile în care „sistemul maximal" propus de lordul Palmerston nu a fost susținut de Franța. Am demonstrat că poziția inițială a Imperiului Rus a fost de respingere a acestei clauze teritoriale, dar sub presiunea exercitată, în special, de Austria, cabinetul de la Petersburg a fost constrâns să accepte în faza preliminară a negocierilor principiul retrocedării sudului Basarabiei către Principatul Moldovei. Un fapt inedit a fost poziția adoptată de statele din Confederația Germanică, care nu susțineau demersul Austriei de a însera în preliminariile păcii clauza privind retrocedarea sudului Basarabiei. Am remarcat că în această etapă preliminară nu s-a ajuns la o soluție definitivă, ci, mai degrabă, la conturarea unui cadru general de negociere care urma să fie formalizat în cadrul Congresului de pace de la Paris. Am arătat că, în cele din urmă, după o consfătuire între principalii oameni de stat ai Imperiului Rus, împăratul Alexandru al II-lea a decis acceptarea clauzei referitoare la sudul Basarabiei. Această etapă a pregătit cadrul politic și diplomatic pentru deciziile congresului de la Paris, însă Imperiul Rus tatona „terenul" pentru o înțelegere secretă cu Franța în chestiunea basarabeană.

În subcapitolul **Misiunea contelui V. Esterhazy la Petersburg și chestiunea rectificării basarabene** am analizat prin prisma documentelor austriece, în special, modul în care cabinetul de la Viena a prezentat preliminariile păcii Petersburgului. Am relevat că misiunea contelui Esterhazy la Petersburg a avut ca obiectiv principal transmiterea poziției ferme a Vienei care nu accepta nici o deviere de la preliminariile păcii. Am arătat că inițial Imperiul Rus a adoptat o poziție rigidă, caracterizată prin refuzul de a accepta această modificare teritorială, dar, în

perspectiva izolării diplomatice, Rusia a fost determinată să adopte o poziție mai conciliantă, acceptând, în principiu, ideea unei revizuiri a frontierei în sudul Basarabiei. Am identificat principalele discuții, purtate la Petersburg între trimisul cabinetului de la Viena și cancelarul rus K. Nesselrode, ce vizau schimbarea de frontieră în sudul Basarabiei, subliniindu-se că aceasta se făcea în interesul european, fapt neagreat de Imperiul Rus. Am conchis că această misiune diplomatică demonstrează caracterul profund geopolitic al problemei basarabene, evidențiind faptul că redefinirea frontierelor nu a fost rezultatul unor revendicări naționale, ci al unui complex joc diplomatic al Marilor Puteri.

În subcapitolul **Proiecte rusești de schimb teritorial** am remarcat demersurile cabinetului de la Petersburg în vederea unui schimb de teritorii, în contextul negocierilor diplomatice înainte de deschiderea lucrărilor Congresului de la Paris. Am constatat că această inițiativă diplomatică a fost determinată de importanța strategică majoră pe care sudul Basarabiei o avea pentru Imperiul Rus, în special, prin accesul la Dunăre. Din această perspectivă, Petersburgul a încercat să evite pierderea unui teritoriu european, considerat esențial, oferind în schimb fortăreața Karsului care, deși avea importanță militară, nu avea aceeași valoare geopolitică. Am evidențiat că această propunere nu a fost acceptată de Marile Puteri, care au respins ideea unui schimb de teritorii între spații geografice distincte. Unica putere care era predispusă la un compromis era Franța, pentru care problema basarabeană nu părea să aibă vreo valoare. Am arătat că demersurile privind schimbul Karsului cu sudul Basarabiei reprezintă un episod relevant pentru înțelegerea strategiilor diplomatice adoptate de Imperiul Rus în contextul înfrângerii suferite în războiul Crimeii.

În subcapitolul **În culisele lucrărilor Congresului de la Paris (februarie-martie 1856)**, am remarcat că au existat discuții privind chestiunea basarabeană în „culise”, diplomația rusă încercând scoaterea acestei problematici din dezbaterile lucrărilor forului din capitala Franței. Am urmărit analiza mecanismelor diplomatice informale, reliefând modul în care chestiunea basarabeană a fost dezbătută dincolo de cadrul oficial al dezbaterilor. Am demonstrat că deciziile privind sudul Basarabiei nu au fost stabilite exclusiv în ședințele plenare ale Congresului de la Paris, ci au fost în mare măsură rezultatul unor negocieri paralele, purtare între reprezentanții Marilor Puteri în cercuri restrânse. Am menționat că Franța și-a arogat rolul de mediator, încercând să armonizeze pozițiile Imperiul Rus, ale Austriei și Marii Britanii. Am identificat o încercare de a se ajunge la un consens între plenipotențiarii ruși, francezi, britanici, cu excluderea Austriei, însă, din cauza poziției de forță a Albionului, nu s-a ajuns la o înțelegere care să-i mulțumească pe toți.

În acest context, am observat relația bună existentă între plenipotențiarii ruși și împăratul Napoleon al III-lea și ministrul francez de externe Walewski, dispuși să susțină pretenția Imperiului Rus de a păstra orașul Bolgrad, din considerentul că ar reprezenta centrul administrativ al coloniștilor bulgari din sudul Basarabiei.

În subcapitolul **Problema Basarabiei în timpul lucrărilor Congresului de pace de la Paris (februarie-martie 1856)** am analizat locul ocupat de problema basarabeană în cadrul ședințelor plenare. Am demonstrat că chestiunea basarabeană a fost abordată nu atât din perspectiva drepturilor istorice ale Principatului Moldovei, cât din cea a intereselor geostrategice ale Marilor Puteri. În acest context, am realizat că obiectivul principal urmărit de acestea a fost limitarea influenței Imperiului Rus în regiunea Dunării. Am arătat că în timpul negocierilor diplomatice din cadrul Congresului de la Paris aplicarea acestui principiu a fost marcată de divergențe semnificative între Marile Puteri, în special, în ceea ce privește delimitarea exactă a teritoriului. Am constatat că Franța, în comparație cu Marea Britanie și Austria, era dispusă să favorizeze anumite soluții de compromis. Am evidențiat complexitatea discuțiilor privind delimitarea frontierei basarabene, când, din acest motiv, s-a recurs la alte mecanisme suplimentare, precum constituirea unei Comisii europene de delimitare. Am arătat, astfel, că această etapă a marcat includerea problemei basarabene în circuitul diplomatic european.

În capitolul 3 **APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA PROBLEMEI BOLGRADULUI (MAI 1856-IANUARIE 1857) ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL** am analizat apariția și evoluția chestiunii Bolgradului, evidențiind modul în care această chestiune a dobândit o dimensiune semnificativă. Am demonstrat că problema Bolgradului a apărut ca urmare a ambiguităților și lacunelor existente în formulările Tratatului de la Paris, în special, în ceea ce privește delimitarea exactă a frontierei dintre Imperiul Rus și Imperiul Otoman. În subcapitolul **Constituirea și activitatea comisiei europene de delimitare a frontierei în sudul Basarabiei (mai 1856-ianuarie 1857)** am arătat că, în conformitate cu prevederile Tratatului de la Paris din 18/30 martie 1856, a fost constituită o Comisie europeană mixtă, alcătuită din reprezentanții a cinci puteri semnatare ale Tratatului (Franța, Marea Britanie, Austria, Imperiul Otoman, Imperiul Rus). Misiunea principală a Comisiei a fost stabilirea pe teren a noii frontierei dintre Imperiul Rus și Imperiul Otoman, care a presupus evaluarea realităților geografice, administrative și etnice din regiune, precum și identificarea unor soluții care să răspundă exigențelor articolului 21 al Tratatului de pace. Am remarcat controversa legată de orașul Bolgrad și cătunul Tabac, ceea ce a

generat dezbateri intense, demonstrând că frontiera nu era doar o linie geografică, ci un element cu implicații politice și strategice majore. Am observat că Franța era dispusă să facă concesii Imperiului Rus, în comparație cu Marea Britanie și Austria, care nu agreau un asemenea scenariu. Am arătat că acest proces de delimitare s-a întins pe parcursul unul an de zile, întârziind astfel și începerea lucrărilor Comisiei europene din Principatele Române.

În subcapitolul **Problema Bolgradului în raporturile franco-ruse** am arătat că această chestiune a apropiat mult cabinetele de la Paris și Petersburg. Am subliniat importanța pe care o acorda Imperiul Rus păstrării orașului Bolgrad, invocând argumente atât de ordin administrativ și etnic, cât și considerente strategice. Am analizat prin prisma documentelor diplomatice franceze atitudinea Franței în chestiunea Bolgradului, care a manifestat o certă flexibilitate, fiind dispusă să accepte soluții de compromis în privința acestei localități, pentru a evita unele tensiuni majore cu Rusia. Am arătat că în raporturile franco-ruse, problema Bolgradului a funcționat ca un test al capacității celor două puteri de ajunge la un compromis acceptabil. Am urmărit rolul misiunii extraordinare a contelui de Morny la Petersburg (1856-1857) și impactul ei asupra chestiunii Bolgradului, diplomatul francez percepând-o ca una de ordin „secundar”.

În subcapitolul **Controversa teritorială în raporturile britanico-ruse** am scos în evidență faptul că această chestiune a fost una sensibilă în relațiile dintre cele două puteri, fiind strâns legată de obiectivul strategic al Marii Britanii de a limita influența Imperiului Rus în zona Dunării și sud-estului european. Am remarcat că, în general, Marea Britanie a avut o atitudine mai fermă decât Franța în susținerea aplicării stricte a prevederilor stabilite la Congresul de la Paris (1856). Am arătat că diplomația britanică a cerut constant ca Petersburgul să renunțe la orice pretenție la orașul Bolgrad. Am arătat, în baza surselor diplomatice britanice, tensiunile persistente între Londra și Petersburg, mai ales, în momentul în care două nave britanice au acostat în Marea Neagră.

În subcapitolul **Cabinetul de la Viena și disputa privind delimitarea frontierei** am remarcat poziția și acțiunile diplomatice ale Austriei în raport cu problema Bolgradului. Am remarcat rolul activ pe care Viena l-a jucat în procesul de delimitare a frontierei din sudul Basarabiei. Am evidențiat că diplomația austriacă a adoptat o poziție fermă și coerentă în susținerea retragerii Imperiului Rus din zona dunăreană, considerând că aceasta contravenea intereselor strategice ale Austriei. Analizând documentele austriece, am arătat că Austria a susținut cu tărie includerea orașului Bolgrad în cadrul Principatului Moldovei, cu scopul de a crea o zonă

tampon între Imperiul Rus și Europa de sud-est. Am remarcat că diplomația austriacă s-a opus în mod constant tentativelor Imperiului Rus de a păstra controlul asupra Bolgradului.

În subcapitolul **Diplomația otomană și chestiunea Deltei Dunării** am reliefat poziția distinctă Imperiului Otoman față de litigiul Bolgradului. Am arătat că Poarta Otomană, deși a susținut principiul retrocedării Bolgradului către Principatul Moldovei și a beneficiilor ce rezultau din acest fapt, era mult mai interesată ca Delta Dunării să-i revină ei însăși. Am reliefat și unele tentative franco-ruse de a convinge Imperiul Otoman să renunțe la a susține retrocedarea Bolgradului către Principatul Moldovei, propunându-i drept „compensație" Delta Dunării și Insula Șerpilor, o propunere, în cele din urmă. Am arătat influența Vienei asupra deciziei Sublimei Porți de a susține ca orașul Bolgrad să fie retrocedat Principatului Moldovei.

În subcapitolul **Sardinia, Prusia: implicări în problema graniței basarabene** am reliefat poziția a două puteri semnatare ale Tratatului de la Paris, care nu au avut nici un reprezentant în comisia de delimitare a frontierei din sudul Basarabiei. În ceea ce privește Regatul Sardiniei, am arătat că această putere dorea să adopte o poziție imparțială, susținând atât punctul de vedere al Marii Britanii, cât și al Franței. Am demonstrat, prin prisma documentelor italiene, că prim-ministrul Cavour era pus în situația de a devenit mediator în chestiunea Bolgradului, existând premise ca în timpul viitoarei conferințe de la Paris, votul Piemontului să valoreze cel mai mult. Din această perspectivă, am arătat că Sardinia a fost „curtată" de puterile occidentale, dar și de Imperiul Rus. Însă, în cele din urmă, datorită implicării împăratului Napoleon al III-lea, Sardiniei i s-a sugerat să susțină punctul de vedere britanic în chestiunea Bolgradului. În ceea ce privește Prusia, am adus dovezi precum că această putere dorea să fie exclusă de la o eventuală conferință, dorind a păstra o atitudine neutră. a se afla în neutralitate. Examinând unele rapoarte diplomatice parvenite de la Berlin, am arătat că Prusia era mai rezervată și mai puțin implicată în problema Bolgradului.

În subcapitolul **În „culisele" problemei Bolgradului. Napoleon al III-lea la Compiègne și St. Cloud (octombrie-noiembrie 1856)** am insistat asupra implicării personale a împăratului francez în soluționarea litigiului Bolgradului. În baza studierii corespondenței private a împăratului Napoleon al III-lea cu ambasadorul francez la Londra (Persigny), am examinat principalele argumente ale acestuia la interpretarea problemei Bolgradului, considerată una de natură „secundară", dar necunoscând toate detaliile și importanța sa strategică. Am arătat că după sosirea contelui Persigny la reședința de la Compiegne a împăratului francez, acesta și-a schimbat total

opinia, convingându-l pe Cavour să susțină punctul de vedere britanic în chestiunea Bolgradului. Am menționat că Napoleon al III-lea păstra, astfel, alianța cu Marea Britanie, pe de altă parte, și păstra perspectivele unei alianțe viitoare cu Imperiul Rus.

În subcapitolul **Conferința de la Paris și reglementarea diferendului teritorial** am subliniat că deschiderea unui nou for diplomatic în capitala Franței a fost una pur formală, deoarece problema Bolgradului a fost soluționată în culise. Am analizat lucrările Conferinței de la Paris, evidențiind rolul acesteia în clarificarea și aplicarea prevederilor stabilite anterior la Congresul de la Paris (1856), în special, în chestiunea Bolgradului. Am remarcat poziția Franței, care își aroga rolul de mediator între pozițiile divergente, promovând ideea unei compensanții teritoriale către Imperiul Rus pentru pierderea orașului Bolgrad. În consecință, Petersburgul a primit orașul Comrat. Nu în ultimul rând, conferința de la Paris a decis și asupra termenului în care trupele austriece trebuiau să părăsească teritoriul Principatelor Române, iar navele britanice să se retragă din Marea Neagră.

În subcapitolul **Problema Bolgradului în presa vremii** am analizat atitudinea opiniei publice europene față de litigiul Bolgradului. Presa a avut un rol semnificativ în internaționalizarea problemei Bolgradului, transformând o chestiune aparent locală într-un subiect de interes european. Am arătat că presa britanică a susținut în mod ferm necesitatea respectării stricte a prevederilor tratatului de pace și a retragerii Rusiei din sudul Basarabiei. În comparație cu mass media britanică, presa franceză avea o poziție mai nuanțată, unele ziare promovând soluții „de compromis” în ceea ce privește statutul orașului Bolgrad. Am arătat că și la nivelul presei europene existau divergențe între Marea Britanie și Franța, iar ziarele au contribuit, în mod esențial, la internaționalizarea acestei problematici.

În capitolul 4 – **DINAMICA REVIZIONISMULUI RUS PRIVIND SUDUL BASARABIEI (1857-1876)** am cercetat tentativele diplomației ruse de a reanexa teritoriul pierdut în urma deciziilor Congresului de la Paris din 1856. În subcapitolul **Revizuirea prevederilor Tratatului de la Paris în raporturile franco-ruse (1857-1863)** am analizat politica externă a Imperiului Rus orientată exclusiv spre revizuirea prevederilor impuse prin Tratatul de la Paris (1856), care au dus la pierderea sudului Basarabiei (cele trei județe Cahul, Bolgrad, Ismail) și la clauza privind neutralizarea Mării Negre. Am examinat, în mod special, evoluția relațiilor dintre Franța și Imperiul Rus după semnarea Tratatului de la Paris și am evidențiat modul în care „problema basarabeană” a influențat dialogul diplomatic dintre cele două puteri. În perioada 1857-

1859 am urmărit dinamica relațiilor franco-ruse, de relativă destindere, determinată de dorința ambelor părți de a evita o nouă confruntare și a destabiliza echilibrul european. Petersburgul a încercat constant să testeze fermitatea poziției franceze în chestiunea basarabeană. Am reliefat tentativele Franței de-a ajunge la un acord scris cu Imperiul Rus în contextul unui nou conflict european (războiul franco-austro-sard din 1859), Napoleon al III-lea vizând obținerea neutralității din partea cabinetului de la Petersburg. În acest context, am subliniat că în cadrul negocierilor diplomatice dintre cele două puteri, una din principalele doleanțe ale Imperiului Rus era sprijinul Franței în chestiunea reanexării sudului Basarabiei. Deși a făcut unele promisiuni de viitor, Parisul se opunea oricărei tentative ruse de revizuire a Tratatului încheiat la Paris în 1856. Am remarcat faptul că între 1857 și 1863 relațiile franco-ruse au fost marcate de un echilibru fragil, oscilând între cooperare și rivalitate, iar problema Basarabiei a constituit un punct sensibil. La scurtă vreme, Napoleon al III-lea un adept al principiului naționalităților, s-a implicat semnificativ în mișcarea polonezilor din 1863, moment care a coincis cu reorientarea politicii externe ruse spre Austria și Germania.

În subcapitolul **Politica domnitorului Alexandru Ioan Cuza față de coloniștii bulgari și ecourile ei internaționale (1860-1861)** am identificat și cercetat un episod controversat din istoria aflării sudului Basarabiei în componența Principatelor Române, din 1860-1861, anume tulburările din acea perioadă. Am amintit că coloniștii bulgari din sudul Basarabiei beneficiau de anumite privilegii administrative și economice specifice, moștenite din perioada aflării sub dominația Imperiului Rus. În anii 1860-1861, autoritățile de la București au inițiat o serie de măsuri menite să uniformizeze regimul administrativ și fiscal al teritoriului, integrând sudul Basarabiei în structurile statului român modern. Una din reformele care i-a nemulțumit pe coloniștii bulgari din sudul Basarabiei a fost introducerea serviciului militar obligatoriu. Drept urmare, o parte a coloniștilor a apelat la protecția externă, invocând vechile drepturi acordate sub administrația rusă. Situația a căpătat rapid o dimensiune internațională, fiind atent monitorizată de Imperiul Rus care a utilizat problema coloniștilor ca instrument diplomatic pentru a-și reafirma influența în regiune și pentru a critica politica internă a domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Franța și Marea Britanie au urmărit cu atenție evoluția situației din sudul Basarabiei, însă au adoptat o poziție rezervată, susținând dreptul statului român de a-și organiza administrativ teritoriul. Prin gestionarea acestei situații complicate, domnitorul Cuza a urmărit să afirme suveranitatea statului român asupra

sudului Basarabiei. Tensiunile generate de această problemă reflectă vulnerabilitatea Principatelor Române în fața Imperiului Rus, care continua să vadă în sudul Basarabiei o zonă de interes major.

În subcapitolul **Incidentul de la Coștangalia: impact diplomatic și european (1863)** am evidențiat încercarea colonelului polonez Milkowski de a tranzita teritoriul Principatelor Române și reacțiile cabinetelor europene. Am evidențiat, că deși în aparență era un conflict local, în scurtă vreme el a fost amplificat și extins la nivel diplomatic. Incursiunea militară din sudul Basarabiei a colonelului polonez în drumul său spre Polonia a fost un eveniment cu repercursiuni majore asupra statutului Principatelor Române. În conformitate cu prevederile Convenției de la Paris din 1858, teritoriul acestora era inviolabil și neutru, iar tranzitarea lor de către forțe militare străine amenința cu eventualitatea unei ocupații turco-ruse. Reacțiile Marilor Puteri au fost nuanțate. Franța și Regatul Unit au evitat o implicare directă, dar au susținut menținerea statu-quo-ului stabilit în 1856. Am arătat că domnitorul Cuza a dezarmat ceata lui Milkowski, de unde și numeroase interpretări, mai ales, în mediul diplomatic. La început Franța a perceput această mișcare drept un afront în adresa sa care susținea cauza polonezilor, ulterior acțiunea domnitorului Cuza fiind interpretată drept protejarea integrității teritoriale. Acest incident a demonstrat că orice tensiune din sudul Basarabiei putea fi exploatată diplomatic și militar de către Imperiul Rus în vederea pregătirii terenului pentru o eventuală revizuire a Tratatului de la Paris din 1856.

În subcapitolul **În „culisele diplomației secrete". Problema basarabeană în context internațional (1870-1876)** am cercetat demersurile secrete ale diplomației ruse în scopul reanexării sudului Basarabiei și poziția Marilor Puteri. Am reliefat că în intervalul 1870-1876, problema Basarabiei a revenit treptat în centrul jocurilor diplomatice europene, fiind reactivată în contextul reconfigurărilor geopolitice generate de slăbirea sistemului instituit după semnarea Tratatului de la Paris din 1856. Anul 1870 marchează un moment de cotitură, când Imperiul Rus, profitând de războiul franco-prusac, a denunțat unilateral clauza privind neutralizarea Mării Negre. Acest gest revanșard a evidențiat fragilitatea mecanismului de garanție colectivă și a deschis calea pentru cabinetul de la Petersburg de a reconsidera și ale prevederi ale Tratatului de la Paris, și, anume, cu privire la sudul Basarabiei. După denunțarea clauzei privind Marea Neagră, chestiunea basarabeană a fost abordată cu preponderență în cadrul unei „diplomații secrete" și acorduri neoficiale între Marile Puteri. Un rol esențial în acest context l-au jucat relațiile ruso-austro-ungare și apropierea ruso-germană. Înțelegerea de la Reichstadt (1876) a reprezentat un moment definitoriu al diplomației secrete, prin care Imperiul Rus și Austro-Ungaria au convenit, în mod

informal, asupra redistribuirii zonelor de influență în Balcani, în eventualitatea unui război cu Imperiul Otoman. În cadrul acestei întruniri din Boemia dintre împărații Alexandru al II și Franz-Joseph s-a ajuns la un consens: Imperiul Rus urma să reanexeze sudul Basarabiei, în timp ce Austro-Ungaria - Bosnia și Herțegovina. La rândul ei, Germania sub conducerea lui Otto von Bismarck a adoptat o poziție pragmatică, menită să asigure echilibrul european, dar dispusă să sprijine inițiativele rusești în măsura în care acestea nu afectau interesele cabinetului de la Berlin. Pe de altă parte, Franța slăbită după înfrângerea în războiul cu Prusia, dar și Marea Britanie nu s-au implicat în chestiunea basarabeană, urmând propriile lor interese strategice și permițând Imperiului Rus să-și consolideze poziția diplomatică. Astfel, problema Basarabiei nu a fost tratată ca o chestiune de drept internațional, ci ca un element negociabil în cadrul unui sistem de alianțe și compromisuri dintre Imperiul Rus, Austro-Ungaria și Germania.

În subcapitolul **Întrevederea româno-rusă de la Livadia și efectele ei asupra „dosarului" basarabean (1876)** am analizat impactul acestei întrevederi de cel mai înalt nivel asupra evoluției raporturilor dintre București și Petersburg. Acest episod diplomatic se înscrie în contextul intensificării negocierilor diplomatice în cadru „problemei orientale" și reflectă raporturile asimetrice dintre România și Imperiul Rus în problema basarabeană. Am constatat că în timpul discuțiilor purtate între reprezentanții Guvernului român, în frunte cu prim-ministrul Ion C. Brătianu, și autoritățile imperiale ruse, în frunte cu împăratul Alexandru al II-lea, a fost abordată și chestiunea basarabeană. Deși problema reanexării sudului Basarabiei nu a fost formulată în termeni expliciți, din corespondența și relatările contemporane reiese că Petersburgul a lăsat să se întrevadă intenția de a revizui prevederile Tratatului de la Paris din 1856. În acest sens, în opinia noastră, Rusia a „testat" disponibilitatea Guvernului român de a accepta eventuale compensații teritoriale, anume Dobrogea contra sudului Basarabiei.

În capitolul V – **RĂZBOIUL RUSO-TURC ȘI PROBLEMA BASARABIEI PE AGENDA CONGRESULUI DE PACE DE LA BERLIN (1877-1878)** am cercetat semnificația războiului ruso-turc și urmările acestuia, evidențiind modul în care Marile Puteri au decis, în detrimentul România, reanexarea sudului Basarabiei la Imperiul Rus. În subcapitolul **Problema Basarabiei în raporturile româno-ruse (1877-1878)** am analizat relațiile dintre cele două puteri, profund marcate de divergența fundamentală privind problema Basarabiei. La începutul conflictului, România a acceptat cooperarea militară cu Imperiul Rus, permițând trecerea trupelor ruse pe teritoriul său și participând activ la operațiunile militare, în speranța recunoașterii

independenței și respectării sale integrității teritoriale. Am evidențiat că, deși Imperiul Rus s-a angajat ferm prin Convenția din aprilie 1877 să respecte „integritatea actuală” a României, diplomația rusă a evitat ulterior să respecte acest angajament. Pe parcursul războiului cu Imperiul Otoman, am reliefat că Petersburgul a adoptat o atitudine ambiguă în chestiunea sudului Basarabiei, pregătind terenul pentru reanexarea acestuia. Intenția a devenit evidentă în momentul negocierilor preliminare, când Imperiul Rus a formulat explicit această revendicare teritorială. Guvernul român, prin vocea lui Ion C. Brătianu și Mihail Kogălniceanu, a protestat ferm, subliniind caracterul ilegal al unei asemenea pretenții teritoriale în raport cu prevederile Tratatului de la Paris din 1856. În pofida eforturilor diplomatice românești pe lângă cancelariile europene, am constatat faptul că Imperiul Rus a reușit să obțină reanexarea sudului Basarabiei, oferind la schimb Dobrogea, o compensație care nu a fost percepută ca echivalentă, din punct de vedere politic și simbolic.

În subcapitolul **Diplomația europeană și chestiunea sudului Basarabiei (ianuarie-mai 1878**) am investigat atitudinea diplomației europene față de doleanța Imperiului Rus de a reanexa teritoriu pierdut în 1856. Am constatat că Marile Puteri au abordat chestiunea sudului Basarabiei, din perspectiva propriilor interese geopolitice, mai degrabă, decât în baza principiilor dreptului internațional. Germania, sub conducerea lui Otto von Bismark, a adoptat o atitudine de „arbitru onest”, favorizând menținerea stabilității europene, fără a se opune revendicărilor rusești. Austro-Ungaria și Marea Britanie, deși au manifestat rezerve față de extinderea influenței rusești în regiunea Dunării, opoziția lor s-au concentrat asupra chestiunii bulgare, și nu asupra problemei basarabene. Am reliefat că Franța, slăbită după războiul împotriva Prusiei, nu a mai putut juca un rol activ ca în 1856, limitându-se la susținerea generală a principiilor echilibrului european. Italia, la rândul ei, recent unificată și interesată de menținerea poziției sale în sistemul internațional, a adoptat o poziție conciliantă. Am concluzionat că în perioada ianuarie-mai 1878 diplomația europeană a transformat chestiunea Basarabiei într-o monedă de schimb, pregătind atent „terenul” pentru deciziile finale ale Congresului de la Berlin din vara aceluiași an.

În subcapitolul **Diplomația românească și problema Basarabiei (februarie-mai 1878)** am scos în relief demersurile diplomatice românești pe lângă cancelariile europene de a susține dorința României în doleanța de a păstra sudul Basarabiei. Am arătat că Ion C. Brătianu și Mihail Kogălniceanu au desfășurat demersuri diplomatice susținute pe lângă Marile Puteri, invocând atât contribuția militară decisivă a României în timpul războiului ruso-turc (1877-1878), dar, mai

presus de aceasta principiile dreptului internațional consacrate prin Tratatul de la Paris din 1856, precum și garanțiile Petersburgului din Convenția româno-rusă din 1877 cu privire la integritatea teritorială a României. Aceste eforturi s-au lovit de limitele statutului internațional al României și de interesele geostrategice ale Marilor Puteri, care au tratat problema sudului Basarabiei ca pe un element negociabil. În pofida protestelor Guvernului român și argumentelor de ordin istoric și juridic, diplomația românească nu a reușit să obțină garanții ferme din partea Marilor Puteri cu privire la păstrarea sudului Basarabiei, fiind marginalizată în procesul luării de decizii capitale.

În subcapitolul **Congresul de pace de la Berlin și reconfigurarea frontierelor în sud-estul Europei (iunie-iulie 1878)** am cercetat lucrările forului european care a consacrat statutul sudului Basarabiei. Am subliniat că, în pofida demersurilor diplomatice ale lui Ion C. Brătianu și Mihail Kogălniceanu, decizia finală a fost influențată de interesele geostrategice ale Imperiului Rus și a celorlalte puteri de a menține echilibrul european. Am menționat că România, deși recunoscută ca stat independent în urma acestor negocieri diplomatice, a fost obligată să accept pierderea sudului Basarabiei, primind drept compensație Dobrogea. Am reliefat intervențiile favorabile ale unor diplomați europeni (cazul plenipotențiarului francez Waddington) care au cerut în timpul lucrărilor Congresului de la Berlin concesii mai mari pentru România. Am prezentat discursurile celor doi plenipotențiari români în timpul ședinței din 1 iulie, care au pledat pentru respectarea drepturilor României ca stat independent, protestând împotriva caracterului nelegitim al anexării sudului Basarabiei. În ultimă instanță, acceptarea Dobrogei a fost prezentată drept o compensație impusă, nu dorită.

În subcapitolul **Opinia publică europeană și chestiunea basarabeană (1878)** am investigat poziția opiniei publice europene în raport cu problema basarabeană și pretenția Imperiului Rus de a reanexa teritoriul dintre Prut și Nistru. Am remarcat că presa europeană a susținut România în intenția sa de a păstra sudul Basarabiei, criticând în termeni duri „comportamentul” Imperiului Rus față de fostului său aliat.

În subcapitolul **Disputa română-rusă privind Basarabia reflectată în presa românească (1878)** am analizat unul din subiectele dominante ale discursului public românesc. Am remarcat că publicații precum „Românul”, apropiat de liberali, au adoptat o poziție fermă împotriva pretențiilor Imperiului Rus, denunțând caracterul abuziv al cererii de retrocedare a sudului Basarabiei. Am identificat retorica centrată mai mult pe idea de ingratitudine a Rusiei față de implicarea decisivă militară a României în războiul din 1877-1878 și încălcarea Convenției din

1877. Am remarcat că o altă publicație importantă a vremii „Timpul”, prin articolele marelui poet național Mihai Eminescu a ocupat o poziție intransigentă față de politica imperială rusă, intrând în polemică cu ziarele rusești în privința drepturilor istorice inalienabile ale României asupra Basarabiei. Presa românească a invocat frecvent prevederile Tratatului de la Paris pentru a argumenta caracterul legitim al apartenenței sudului Basarabiei la România, precum și argumente de ordin istoric și juridic. Am evidențiat că în presa românească a anului 1878 disputa cu Imperiul Rus privind Basarabia s-a reflectat într-un registru predominat polemic și patriotic, contribuind la consolidarea unei conștiințe naționale în jurul ideii de drept istoric și suveranitate de stat.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

După cum am arătat în teza noastră, problema Basarabiei în contextul internațional al anilor 1853-1878 apare și este discutată într-o perioadă marcată de două războaie ruso-turce (1853-1856; 1877-1878), când Imperiul Rus a încercat să dea „lovitura de grație” „omului bolnav” al Europei, Imperiul Otoman. În perioada de timp supusă cercetării, problema Basarabiei a ocupat un loc „privilegiat” în cadrul preocupărilor diplomației europene, care avea interese divergente în această chestiune. Redeschiderea „dosarului basarabean” s-a produs odată cu declanșarea războiului ruso-turc din 1853, care a culminat cu o nouă ocupație militară rusă a Principatelor Române din vara aceluiași an. Emigrația românească de la 1848-1849 a considerat că era momentul oportun pentru abolirea protectoratului rusesc asupra Principatelor Române, dar și timpul ca Marile Puteri să procedeze la o „reparație istorică”: reîntoarcerea teritoriului dintre Prut și Nistru, anexat de Imperiul Rus la 1812. Însă, după cum am constatat, evenimentele ulterioare au arătat că a prevalat doar „interesul european”; drept consecință, doar sudul Basarabiei a fost retrocedat Principatului Moldovei. Cu toate că Basarabia meridională s-a aflat timp de 22 de ani sub administrația Principatului Moldovei/României, Imperiul Rus nu s-a împăcat niciodată cu pierderea acestui teritoriu și a întreprins numeroase tentative de a-l reanexa. După înfrângerea Imperiului Otoman, Congresul de pace de la Berlin din 1878 a decis ca sudul Basarabiei să fie reanexat de către Imperiul Rus, iar România primea, cu titlu de „recompensă”, Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor.

În atenția noastră s-a aflat problema Basarabiei în context internațional în anii 1853-1878 și atitudinea Rusiei, diplomației europene și otomane față de ea în această perioadă de timp, precum și modificările de „optică” ale unor puteri implicate în „dosarul basarabean”.

Cercetarea surselor inedite și edite, evaluarea istoriografiei românești și occidentale ne-a condus la mai multe concluzii la subiectul tezei de doctorat, și anume:

1. În urma analizei istoriografiei românești, sovietice/ruse și occidentale am constatat că nu dispunem, până în acest moment de o lucrare monografică care să acopere perioada 1853-1878, deși există studii pe anumite segmente de timp și probleme. În perioada dominației sovietice, practic, problema Basarabiei în contextul războaielor ruso-turce din 1853-1856 și 1877-1878, dar și aflarea sudului Basarabiei în cadrul Principatului Moldovei / României a fost un subiect necercetat. Deși după 1989 au apărut mai multe studii valoroase semnate de Paul Cernovodeanu, Mihai Cojocariu, Sever-Mircea Catalan, Dumitru Vitcu, Ion Varta, Sorin Liviu Damean, Constantin Ardeleanu, ș.a., în care problema Basarabiei este abordată tangențial sau fragmentar, mai ales, în contextul războaielor ruso-turce, excepție făcând lucrarea cu caracter sintetic a lui Paul Cernovodeanu. Volumul de documente *Delimitarea frontierei în sudul Basarabiei dintre Imperiul Rus și Imperiul Otoman* (1856-1857), apărut în 2024, inserează în premieră rapoartele *Comisiei de delimitare a frontierei basarabene,* reprezentând o sursă importantă pentru studierea problemei basarabene.

2. Analiza izvoarelor diplomatice și a evenimentelor internaționale din perioada 1853-1878 confirmă ipoteza cercetării de față, precum că problema Basarabiei nu a fost tratată prioritar ca o revendicare națională românească, ci ca un instrument de negociere și „monedă de schimb”. Marile Puteri au decis statutul teritoriului basarabean în funcție de propriile lor interese geostrategice.

3. S-a demonstrat că în momentul „redeschiderii” problemei basarabene în 1853, Marile Puteri doreau abolirea protectoratului rusesc asupra Principatelor Române și înlocuirea lui cu garanția lor colectivă, iar problema Basarabiei a fost „redeschisă” în mare parte, datorită oamenilor politici aflați în capitalele europene, ca Ion Ghica, C. A. Rosetti, frații Golescu, Gheorghe Magheru ș.a. Ei au cerut cancelariilor europene restituirea întregii Basarabii, anexate în mod fraudulos de către Imperiul Rus în 1812.

4. Am conchis că în perioada cuprinsă între 1853-1855, Marile Puteri au avut o atitudine diferită față de chestiunea basarabeană. Deși reprezenta un teritoriu strategic important, cunoscut fiind chiar încercarea lui Omer Pașa de a trece Prutul în 1855, renunțându-se, în cele din urmă

diplomația europeană nu arată, totuși, față de Basarabia un interes sporit. Este adevărat că pe la 1854, se avea în vedere eventualitatea detașării unor teritorii din cadrul Imperiului Rus, printre care și Basarabia. Dar, ca și Franța, care punea un accent deosebit pe chestiunea Dunării și libera navigație, Anglia se pronunța pentru ca Basarabia să fie înglobată atunci alături de Principatele Române în cadrul Austriei.

5. În urma analizei riguroase a surselor documentare, în special, am ajuns la concluzia că în 1855, când ministrul de externe austriac Buol a propus ca sudul Basarabiei să fie retrocedat Principatul Moldovei, în realitate, această idee nu-i aparținea lui personal, fiind discutată în 1854 de către ministrul de externe al Franței (Lhuys), avându-se în vedere întreaga Basarabie care trebuia să fie cedată Austriei, pentru a-și întări frontiera.

6. Cercetând documentele diplomatice, am conchis că la finele anului 1855 Marile Puteri au ajuns la un consens privind preliminariile păcii impuse Imperiului Rus, asupra clauzei despre retrocedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei. Cu această ocazie, am remarcat că diplomația rusă și-a îndreptat atenția spre Napoleon al III-lea, noul hegemon al Europei, în tentativa de a păstra sudul Basarabiei.

7. Investigațiile noastre ne-au condus la concluzia că la începutul anului 1856 Marea Britanie și Franța ocupau în chestiunea basarabeană poziții antagonice. Dacă Franța agrea schimbul de teritorii propus de Rusia; Karsul contra sudului Basarabiei, Marea Britanie, dimpotrivă, refuza orice „tranzacție”. Am arătat că și în timpul lucrărilor Congresului de pace de la Paris din februarie-martie 1856 au existat „fricțiuni” între Marea Britanie și Franța în chestiunea frontierei basarabene. În „culise”, Napoleon al III-lea a promis „solemn” Rusiei sprijinul său în această problemă, plenipotențiarii ruși urmărind păstrarea orașului Bolgrad, fapt care contravenea obiectivelor delimitării teritoriale: scoaterea Imperiului Rus de la Dunăre.

8. Am constatat că Imperiul Rus a oferit hărți inexacte comisarilor europeni, în tentativa de a obstrucționa activitatea lor în teren, unde s-a descoperit existența a două localități cu numele Bolgrad. În urma cercetării surselor de arhivă și a unor lucrări, am demonstrat că, odată cu apariția acestui „litigiu” al Bolgradului, s-a conturat și mai mult împărțirea convențională a puterilor semnatare ale Tratatului de la Paris din 18/30 martie 1856 în două „tabere” opuse: Marea Britanie, Austria și Imperiul Otoman vs Imperiul Rus, Franța, Prusia (se presupunea doar) și Sardinia ocupând o poziție neutră. Anume acestora două le-a revenit votul decisiv, în cele din urmă.

9. Am relevat atitudinea „ambiguă” a împăratului Napoleon al III-lea în chestiunea Basarabiei, exploatată abil în „scopul” apropierii de Imperiul Rus prin intermediul chestiunii Bolgradului, considerată o problemă „neesențială” și de „mică importanță” pentru Franța. Cercetând corespondența privată a împăratului francez, în special, cea purtată cu ambasadorul francez la Londra (Persigny), am descoperit că el pretindea că nu fusese bine informat de către ministrul de externe Walewski cu privire la Bolgrad. În cele din urmă, după cum am arătat, maestrul diplomației Napoleon al III-lea a apelat la un „joc de culise”, convingându-l pe ministrul Sardiniei (Camillo Cavour) să „voteze” de partea Marii Britanii în chestiunea Bolgradului, deci, împotriva Franței. În consecință, Napoleon al III-lea păstra alianța cu Marea Britanie, dar își asigura, totodată, și oportunitatea încheierii unei alianțe viitoare cu Imperiul Rus.

10. Cercetările noastre confirmă că, odată cu retrocedarea sudului Basarabiei către Principatul Moldovei, Imperiul Rus a încercat să caute „parteneri” pentru abolirea cât mai rapidă a acestei clauze din Tratatul de la Paris. Materialele analizate ilustrează că și Franța, prin misiunea baronului Noury din 1858-1859, avea nevoie de neutralitatea Imperiului Rus în războiul cu Austria. Deși, după cum am menționat, la încheierea tratatului secret franco-rus în 1859 Imperiul Rus nu a obținut de la Franța sprijin scontat în chestiunea basarabeană. Nici după anexarea Nisei și Savoiei în 1860, Franța nu a fost dispusă să sprijine abolirea clauzei vizate de Rusia din Tratatul de la Paris.

11. Am scos în evidență tentativele Imperiului Rus de a „coopta” coloniștii bulgari din sudul Basarabiei în încercarea de a destabiliza situația din Principatele Române, speculând faptul că aceștia au beneficiat de anumite privilegii sub dominația țaristă. Am demonstrat cum în 1861 o „delegație basarabeană” a plecat la Constantinopol, în scopul de a denigra guvernarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Însă, demersurile subversive nu au avut succes, Marile Puteri europene susținând poziția domnitorului român, care a dat dovadă de conciliațiune și a oferit unele facilități coloniștilor bulgari.

12. Am insistat și asupra intrării cetei poloneze, conduse de colonelul Milkowski, în sudul Basarabiei în vara anului 1863, iar concluzia formulată cu privire la acest „incident” este că domnitorul Alexandru Ioan Cuza nu putea fi acuzat de rusofilie, el acționând ferm în favoarea respectării inviolabilității Principatelor Române. În același timp, am subliniat că această acțiune n-a urmărit nici detronarea lui Cuza.

13. O altă concluzie a noastră relevă că, odată cu apropierea de Austro-Ungaria și Germania, Imperiul Rus a reușit să „repună pe tapet” chestiunea sudului Basarabiei. Am demonstrat cum, în cadrul tratativelor secrete dintre Imperiul Rus și Austro-Ungaria, purtate la Reichstadt în 1876, s-a ajuns la înțelegerea verbală că, în eventualitatea unui război victorios împotriva Imperiului Otoman, Petersburgul va reanexa sudul Basarabiei, iar Viena - Bosnia și Herțegovina. De asemenea, din lectura documentelor diplomatice și a altor surse am dedus că ministrul român de externe Mihail Kogălniceanu a aflat în vara anului 1877 despre aranjamentele de la Reichstadt.

14. Am constatat, în baza surselor cercetate, în timpul întrevederii româno-ruse de la Livadia din 1876 prim-ministrul Ion C. Brătianu a abordat chestiunea sudului Basarabiei și chiar eventualitatea unui schimb de teritorii (Dobrogea).

15. Am arătat că, după încheierea Convenției româno-ruse din aprilie 1877, care garanta integritatea teritorială a României, precum și tranzitul armatei ruse pe teritoriul românesc, diplomația rusă nu a abordat chestiunea reanexării sudului Basarabiei în timpul aflării împăratului Alexandru al II-lea și a oficialităților ruse la Ploiești. Abia după victoria asupra Imperiului Otoman, repurtată cu sprijinul militar hotărâtor al României, P. Ignatiev, trimisul țarului, a sosit la București, în ianuarie 1878, și a pus în fața autorităților române revendicarea Basarabiei meridionale.

16. Am tras concluzia că la Congresul de la Berlin din 1878 puterile semnatare ale Tratatului de la Paris din 1856 au abandonat România în chestiunea basarabeană, nefiind interesate de libera navigație pe Dunăre și de eliminarea Rusiei de la gurile acestui fluviu european. Astfel, după cum am observat, încă odată interesele egoiste ale Marilor Puteri au prevalat în detrimentul celor mici, cazul „dosarului basarabean” fiind ilustrativ în acest sens.

17. Am conchis că drepturile istorice incontestabile românești asupra Basarabiei nu au fost luate în seamă la Congresul de pace de la Berlin, iar diplomația rusă a fost nevoită, în fața adevărurilor istorice rostite de M. Kogălniceanu și Ion C. Brătianu să se disculpe, pretinzând că această chestiune era una de „onoare” pentru împăratul Alexandru al II-lea.

18. Am concluzionat că România a acționat ferm pe plan internațional, o parte importantă a opiniei publice internaționale fiind alături de ea, și criticând lipsa de implicare a puterilor europene în susținerea tânărului stat est-european.

Așadar, evoluția problemei Basarabiei în context internațional în intervalul 1853-1878 a fost marcată de două războaie ruso-turce, cu implicații și semnificații importante pentru

Principatele Române/România. Dacă în 1856, se trecea la internaționalizarea problemei Basarabiei și la transferul Principatelor sub garanția colectivă a Marilor Puteri, iar în 1878 marile cancelarii europene, având alte preocupări, abandonau România și problema basarabeană devenea „piatra de încercare" a relațiilor româno-ruse. În urma pierderii sudului Basarabiei în 1878, România își reorientează politica externă spre Germania.

Recomandări

Ca urmare a investigațiilor privind *Problema Basarabiei în context internațional (1853-1878)*, a concluziilor și generalizărilor enunțate mai sus, formulăm și o serie de recomandări:

1. Continuarea cercetărilor privind chestiunea Basarabiei în context internațional, după Congresul de la Berlin și până la Marea Unire din 1918. Arhivele naționale și occidentale conțin materiale încă necercetate pentru un asemenea demers.
2. Includerea subiectului nostru de cercetare ca obiect de studiu, în cadrul unui curs ce ar cuprinde evoluția problemei Basarabiei de la 1812 la 1878, eventual, până la 1918, destinat facultăților de istorie, celor de politologie și relații internaționale, de diplomație europeană etc.
3. Elaborarea unui volum de sinteză cu titlul *Evoluția problemei Basarabiei în context internațional (1812-1918)*, care să fie tradus și în limbi străine pentru a fi accesibil cercetătorilor, diplomaților, politologilor, studenților, tuturor celor interesați de relațiile internaționale din Republica Moldova și din străinătate.
4. Participarea în cadrul unor proiecte internaționale axate pe depistarea, prezentarea și publicarea documentelor diplomatice occidentale din perioada 1856-1878, prin cooptarea specialiștilor din România și din alte țări europene.
5. Organizarea de lecții publice în instituțiile de învățământ superior și liceal, care să aibă ca temă principală problema Basarabiei în context internațional (1853-1878), încercându-se comparații cu perioada actuală.
6. Cercetarea mai aprofundată a opiniei publice europene în perioada menționată și a locului ocupat de problema Basarabiei în scrierile și relatările jurnaliștilor din epocă.

7. O mai largă diseminare în mass media a problemei Basarabiei în context internațional, în secolul al XIX-lea, problemă cu reverberații și consecințe până astăzi, pentru a înlesni efortul societății noastre de integrare europeană.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare inedite:
Agenția Națională a Arhivelor (ANA)

1. ANA, F. 122 (Camera Domeniilor Statului a Guberniei Basarabiei), inv. 2, d. 95.
2. ANA, F. 2 (Cancelaria Guvernatorului Basarabiei), inv. 1, d. 6456, 6457, 6558, 6583.
3. ANA, F. 6 (Administrația Guberniei Basarabia), inv. 8, d. 1017.

Arhivele Naționale Istorice Centrale

4. ANIC, Colecția Microfilme Austria, rola 114.
5. ANIC, Colecția Microfilme, Anglia, rola 50.
6. ANIC, Colecția Microfilme Franța, rola 78, 309.
7. ANIC, Colecția Microfilme Belgia, rola 24.
8. ANIC, Colecția Microfilme URSS, rola 4.
9. ANIC, Fond Brătianu, d. 9/1853-1869; d. 21/1877; 507/1928; 533/1928, 588, 589, 590, 591, 594, 600.
10. ANIC, Fond Casa Regală, d. 3/1878.
11. ANIC, Fond Bataillard, d. 16/1878

Biblioteca Academiei Române

12. BAR, Arhiva Alexandru Ioan Cuza, vol. I, II, III, VII, IX, X, XIV, XVI, XVII, XIX, XXVIII.
13. BAR, Arhiva Ion Ghica, mapa V, ms. 117.

Biblioteca Națională a României

14. Biblioteca Națională a României, Fond Brătianu, LXIII/1.
15. Biblioteca Națională a României, Fond Saint Georges, CLIII/5; LXVIII/2.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe. La Courneuve

16. AMAE. La Corneuve, Correspondance Politique, Angleterre, vol. 704, 705, 707.

17. AMAE. La Courneuve. Correspondence Politique, Autriche, vol. 463, 464, 465, 522.

18. AMAE. La Courneuve, Correspondance Politique, Prusse, vol. 326, 327.

19. AMAE. La Courneuve, Correspondence Politique, Sardaigne, vol. 339, 340.

20. AMAE. La Courneuve, Correspondence Politique, Allemagne, vol. 22, 23.

21. AMAE. La Courneuve, Correspondence Politique, Suede, vol. 327.

22. AMAE. La Courneuve. Correspondance Politique, Russie, vol. 212, 213, 214, 215, 256.

23. AMAE. La Courneuve, Correspondance Politique, Hesse-Darmstadt, vol. 24.

24. AMAE. La Courneuve. Correspondance Politique, Turquie, vol. 326, 327, 359, 416.

25. AMAE. La Courneuve, Correspondance Politique Consulaire, Turquie, (Galatz), vol. 1, 2.

26. AMAE. La Courneuve, Correspondance Politique Consulaire, Turquie, (Iassi), vol. 10, 11.

27. AMAE. La Courneuve, Correspondance Politique des Consuls, Bucarest , vol. 23.

28. AMAE. La Courneuve. Mémoires et Documents, Russie, vol. 45.

29. AMAE. La Courneuve. Mémoires et Documents, France, vol. 741.

30. AMAE. La Courneuve. Mémoires et Documents, Roumanie, vol. IV.

31. AMAE. La Courneuve. Mémoires et Documents, Turquie, vol. 115.

32. AMAE. La Courneuve.Papiers Agents, Walewski, vol. 14, 17, 21, 23.

33. AMAE. La Courneuve. Papiers Agents, Desprez, vol. 19.

Centrul Arhivelor Diplomatice Nantes

34. CADN, Vienne, vol. 47.

35. CADN, Fond Constantinople (Jassy, Bucharest), vol. 184, 193

Arhivele Naționale (Paris)

36. AN, Fond Napoléon, 400AP/56/2, dossier 1.

37. AN, Fond Persigny (1398-1945), 44AP/6, dos. 2.

Arhivele Naționale (Londra)

38. TNA, PRO, 30/22/12C; PRO 30/22/12 D.

39. TNA, FO 7/474; 7/480; 7/485; 7/486; 7/487; 7/489; 7/490; 7/491.

40. TNA, FO 27/1127; 27/1128; FO 27/1129; FO 27/1131; FO 27/1133; FO 27/1134; FO 27/1135; FO 27/1136, FO 27/1137; FO 27/1139.

41. TNA, FO 64/416; FO 64/417; FO 64/418; FO 64/420

42. TNA, FO 65/471; FO 65/472; FO 65/473; FO 65/474.

43. TNA, FO 67/218.

44. TNA, FO 78/1093; FO 78/1181; FO 78/1184; FO 78/1189; FO 78/1191; FO 78/1507; FO 78/1518; FO 78/1747; FO 78/1584.
45. TNA, FO 418/100 (Execution of the Treaty of Paris, april 1856 – january 1857).
46. TNA, FO 519/5.
47. TNA, FO 195/532.

Arhiva Casei, Curții și de Stat din Viena

48. Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv X, Russland, berichte 1856, karton 43.
49. Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv IV, karton 23.
50. Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv IX/Frankreich, karton 46, 52, 53.
51. Haus, Hof-und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv, Turkei, karton 58, 59, 218, 219.

Izvoare edite

52. *Documente privind Istoria Românilor*. *Colecția Eudoxiu Hurmuzaki*, seria a 3-a, vol. VIII. *Delimitarea frontierei din sudul Basarabiei între Imperiul Rus și Imperiul Otoman (1856-1857)*, ed. Gheorghe E. Cojocaru, **Eugen-Tudor Sclifos**. Iași: Editura Pim, 2024. 201 p.
53. Sudul Basarabiei în componența Principatului Moldovei/României în perioada 1856-1878. Studii și documente. Editori: **Eugen-Tudor Sclifos**, Cristina Gherasim. Chișinău: Editura Lexon Prim, 2025, 324 p.
54. *Akten zur Geschichte des Krimkriegs. Serie I: Österreichische Akten zur Geschichte des Krimkriegs*, band. 2: 30 marz 1854 bis 9 september 1855, ed. Winfried Baugmart. Munchen-Oldenbourg, 1980. 1054 p.
55. *Akten zur Geschichte des Krimkriegs. Serie I: Österreichische Akten zur Geschichte des Krimkriegs*, band. 3 september 1855 bis 24 mai 1856, ed. Winfried Baugmart. Oldenbourg, 1980. 644 p.
56. Akten zur Geschichte des Krimkriegs. Serie IV: Französische Akten zur Geschichte des Krimkriegs, band III: 3 märz 1855 bis 29 mai 1856, ed. Winfried Baugmart. Oldenbourg, 2001. 930 p.
57. *Akten zur Geschichte des Krimkriegs: Englische Akten zur Geschichte des Krimkriegs*, Seria III, Band IV 10 september 1855 bis 23 juli 1856, edited Winfried Baumgart. Oldenbourg, 1988.

58. *Acte și Documente din corespondența diplomatică a lui Mihail Kogălniceanu relative la Resboiul Independenței României 1877-1878*, fasc. I, vol. I. Bucuresci, 1893. 158 p.
59. *Corespondența generalului Iancu Ghica: 2 aprilie 1877-8 aprilie 1878*, publicată cu o introducere și note de generalul R. Rosetti. București: „Cartea Românească”, 1930. 210 p.

Lucrări generale, speciale

60. ADAMOV, E. A. Problème bessarabien et relations russo-roumaines (a l'occasion du cinquantenaire de l'indépendance roumaine). În: Le Monde Slave, janvier 1928, nr, 1, pp. 65-106.
61. ARDELEANU, Constantin. Basarabia în descrierea ofițerului englez E. Renouard James (1856). În: *Știința istoriei – formă fundamental de cunoaștere a trecutului: In honorem Ion Șișcanu – 70*, coord. Gheorghe Cojocaru, Sergiu Cornea, Nicolae Enciu. Galați: University Press, pp. 52-63.
62. ARDELEANU, Constantin. Riding the line. Expertise and the making of the Bessarabian border, 1856-1857. În: *Journal of Modern European History*, 2024, vol. 22, issue 1, 2024, pp. 10-24.
63. ARDELEANU, Constantin. *Sfârșitul războiului Crimeii și chestiunea Basarabiei – 1856*. În *Basarabia -1812. Problemă națională, implicații internaționale. Materialele Conferinței Științifice internaționale 14-16 mai 2012*. Chișinău-Iași, coord. Gheorghe Cliveti, Gheorghe 64. Cojocaru. București: Editutura Academiei Române, 2014, pp. 501-516.
64. BOLDUR, Alexandru. *La Bessarabie et les relations russo-roumaines: la question bessarabienne et le droit international*. Paris: J, Gamber, 1927. 410 p.
65. BRĂTIANU, Gheorghe I. *Bessarabie. Droit natiaux et historiques*. Bucharest, 1943. 228 p.
66. CATALAN, Mircea Sever. Cu privire la locul Basarabiei în politica franceză (1856-1861). În: *Patrimoniu.* Revista de Istorie, 1993, nr. 2, pp. 150-158.
67. CERNOVODEANU, Paul. *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional (1806-1920)*. București: Editura Albatros, 1993. 191 p.
68. CIOBANU, Veniamin. Dobrogea otomană și Principatele Unite în strategia politică și militară a insurecției poloneze din ianuarie 1863. În: *Moștenirea culturală turcă în Dobrogea*, coord. Tasin Gemil, Gabriel Custurea, Delia Roxana Cornea. București: Editura Top Form, 2013, pp. 175-188.
69. CIORĂNESCU, George. *Bessarabia: Disputed land between East and West*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1993. 354 p.

70. COJOCARIU, Mihai. *Încercări Românești de recuperare a Basarabiei (1853-1859)*. În: *Slujind-o pe Clio. In Honorem Dumitru Vitcu*, coord. Gheorghe Cliveti, Mihai Iacobescu, Dinu Balan. Iași: Editura Junimea, 2010, pp. 94-103.

71. DAMEAN, Sorin Liviu. *România și Congresul de Pace de la Berlin (1878)*. București: Editura Mica Valahie, 2011. 389 p.

72. DAMEAN, Soriu Liviu. Problema Sudului Basarabiei la nivelul relațiilor româno-ruse (1878). În: *Studii și Articole de Istorie* , 2011, LXXVII.

73. GRAMA, Dumitru. Revenirea Basarabiei de Sud-Vest în 1857 în componența statului românesc cu suveranitate internă. În: *Basarabia după 200 de ani* (Conferința Internațională Basarabia după 200 de ani, organizată cu sprijinul Consiliului Județean Iași și al Universității „Petre Andrei" din Iași). M. Bacciu, S. Bocancea (coord). Iași: Institutul European, 2012, pp. 193-195.

74. IORGA, N. Problema Basarabeană și problema unirii Principatelor la 1855-1859. În dosul cărților diplomației. În: *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*, seria III, tom. XXIII: 1940-1941, pp. 292-309.

75. JELAVICH, Barbara. Russia and the reacquisition of Southern Bessarabia, 1875-1878. În: *Südost*-Forschungern, 1969, 28, pp. 199-237.

76. LISNIC, Nadejda, MOCANU, Mihaela. Problematica Basarabiei în publicistica românească de la sfârșitul sec. al XIX-lea. În: *Transilvania*, 2015, nr. 2, , pp. 54-64.

77. MOSSE, W. E. Britain, Russia an the questions of Serpents Island and Bolgrad: two incidents in the execution of the Treaty of Paris, 1856. În: *The Slavonic and East European Review*, december 1950, vol. 29, nr. 72, pp. 86-131.

78. PÂRVU, Dumitru Th. *Problema Basarabiei în lumina principiilor actelor juridice internaționale (contribuții la cunoașterea raporturilor diplomatice româno-ruse)*, studiu introductiv, note și indice de nume de Ion Constantin. București: Editura Bibliotecii Metropolitane București, 2013. 431 p.

79. PETRESCU, Ștefan. Administrație publică și școli în sudul Basarabiei sub administrația românească între 1857 și 1878. În: *Centenar Sfatul Țării: 1917-2017*. Materialele conferinței științifice internaționale, coord. Ioan Bolovan, Gheorghe Cliveti, Gheorghe Cojocaru. Chișinău: Editura „Lexon-Prim", 2017, pp. 207-218.

80. STROIA, Marian. La Bessarabie depuis 1856 à 1877. Contexte interne et conjoncture internationale. În: *Annals of the Academy of Romanian Scientists. Series on History and Archaeology*, 2012, vol. IV, nr. II, pp. 41-50.
81. VARTA, Ion. Documents inédits sur la politique russe à l'égard de la Roumanie en 1878. În: *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 1994, tom. XXXII, nr. 3-4.
82. VARTA, Ion. Rusia și chestiunea basarabeană în perioada războiului pentru independență (1877-1878) (în lumina unor documente din arhivele Rusiei). În: *Revista Istorică*, 1992, nr. 7-8, pp. 735-751.
83. VITCU, Dumitru. Les dillemmes, les controverses et les consequences d'une alliance politique conjecturale. Les relations roumaino-russes des années 1877-1878. În: *Codrii Cosminului*, 2008, nr. 14, pp. 77-117.
84. VITCU, Dumitru. The treaty of Paris (1856) and the Bolgrad crisis of its execution. În: *Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol*, 2006-2007, nr. 44, pp. 335-353.
85. Виноградов, В. Н., *Бессарабия – камень преткновения в российско-румынских отношениях*, în *Очаги тревоги в Восточной Ев*ропе (Драма национальных противоречий), М., Институт славяноведения и балканистики РАН, 1994. С. 11-54.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE ALE AUTORULUI LA TEMA TEZEI

1.**Cărți de specialitate**

1.1. **Cărți de specialitate monoautor**

Sclifos, E. T. *Franța, Rusia și problema Basarabiei (1856-1878)*. București-Brăila: Editura Academiei Române-Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2023, 293 p. ISBN 978-973-27-3792-7/978-606-654-510-5.

Sclifos, E. T. *Problema Basarabiei în context internațional (1853-1878)*. Chișinău: Editura Lexon-Prim, 2025, 320 p. ISBN 978-9975-181-26-6.

1.2. **Culegeri de documente**

Cojocaru, Gh. Sclifos, E. T. (editori). *Documente privind Istoria Românilor. Colecția Eudoxiu Hurmuzaki, seria a III-a, vol. VIII. Delimitarea frontierei din sudul Basarabiei între Imperiul Rus și Imperiul Otoman (1856-1857)*. Iași: Editura Pim, 2024, 201 p. ISBN 978-606-13-8666-6.

Sclifos, E. T. Gherasim, C. (editori). *Basarabia în componența Principatului Moldovei/României în perioada 1856-1878. Studii și documente*. Chișinău: Editura Lexon-Prim, 2025, 324 p. ISBN 978-9975-181-02-0.

2. **Articole în reviste științifice**

2.1. **în reviste din bazele de date Web of Science și SCOPUS**

Sclifos, E. T. The British Parliament and the issue of Southern Bessarabia (april-august 1878). In: *Analele Universitatii din Craiova - Seria Istorie*, 2024, vol. 29, pp. 39-48. ISSN 1224-5704.

2.2. **în reviste din alte baze de date acceptate de ANACEC**

Sclifos, E. T. Problema sudului Basarabiei în documente diplomatice austriece (1856-1857). În: *Revista de Științe politice și Relații Internaționale*. 2018, nr. 1, vol. XV, pp. 53-65. ISSN online 2285-7540, ISSN print 1584-1724 (indexat în CEEOL, ERIH PLUS, Index Copernicus).

Sclifos, E. T. Marea Britanie și chestiunea sudului Basarabiei. În: *Revista de Istorie Militară*, 2022, nr. 1-2, pp.76-86. (Indexat în CEEOL).

Sclifos, E. T. Activitatea didactică și culturală a basarabeanului Axinte Frunză la Iași (sfârșitul secolului al XIX-lea – primele decenii ale secolului XX). În: *Anuarul Muzeului Național al Literaturii Române*, Iași, 2022, vol. XV, p. 95-102. ISSN 2821-5028 (Indexat în CEEOL).

Sclifos, E. T. Delimitarea frontierei în sudul Basarabiei în documente diplomatice rusești(1855-1856). În: *East European Journal and Diplomatic History*, 2023, nr. 10, pp. 227-236. ISSN 2393-0764 Indexat CEEOL).

Sclifos, E. T. Armata rusă la Chișinău în relatările corespondenților francezi de război (1877). În *East European Journal and Diplomatic History*, 2023, nr. 10, pp. 237-247. ISSN 2393-0764 (Indexat CEEOL).

2.3. **în reviste din Registrul Național al revistelor de profil**

Sclifos, E. T. *Marea Britanie și chestiunea sudului Basarabiei (1856-1857).* În: Tyragetia, Serie Nouă, vol. XII, nr. 2, 2018, p. 139-148, ISSN 1857-0240 (Categoria B).

Sclifos, E. T. Prusia și Unirea Principatelor Române în rapoartele ministrului plenipotențiar al Franței la Berlin, Léonel de Moustier (1857-1858). În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2019, nr. 1-2 (117-118), p. 158-167. ISSN 1857-2022 (Categoria B)

Sclifos, E. T. Conferința științifică internațională Războiul Crimeii, Pacea de la Paris și consecințele pentru spațiul românesc Chișinău, 27 mai 2021. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2021, nr. 1-2(125-126), pp. 185-188. ISSN 1857-2022 (Categoria B).

Sclifos, E. T. Relațiile româno-ruse şi problema Basarabiei în presa românească (1877-1878). In: *Tyragetia. Serie nouă*, 2024, vol. 18(33), nr. 2, pp. 97-105. ISSN 1857-0240 (Categoria B)

Sclifos, E. T. Problema Bolgradului în rapoartele ambasadorului britanic la St. Petersburg, John Wodehouse (1856). In: *Tyragetia. Serie nouă*, 2025, vol. 19(34), nr. 2, pp. 135-145. ISSN 1857-0240 (Categoria B)

Sclifos, E. T. Prusia și chestiunea Basarabiei (1855-1856), în „Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceico Hasdeu" din Cahul, Seria „Științe Sociale", nr. 2 (19), 2025, p. 7-18, ISSN 2345-1858/ISSNe 2345-1890.

2.4. **în alte reviste**

Sclifos, E. T. Chestiunea Basarabiei în rapoartele lui Adolphe de Bourqueney, ambasadorul Franţei la Viena (1856). În: *Destin Românesc*, 2018, nr 3-4, p. 40-49. ISSN 1857-1964.

Sclifos, E. T. Nicolae Iorga și chestiunea Basarabiei în context internațional (1856-1916). In: *Limba Română*. 2021, nr. 3 (263), pp. 100-108. ISSN 0235-9111.

Sclifos, E. T.Problema Basarabiei în paginile ziarului L'Indépendance Belge (1856-1857). În: *Destin Românesc*, 2021, nr. 1-2 (115-116), p. 68-77. ISSN 1857-1964.

Sclifos, E. T. Ion C. Brătianu și discuțiile de la Viena și Berlin în problema sudului Basarabiei. Ecouri în presa vremii (martie-aprilie 1878). În: *Destin Românesc*, 2023, nr. 1-2 (119-120), 2023, p. 38-47. ISSN 1857-1964.

Sclifos, E. T. Un articol inedit în problema sudului Basarabiei (Ismailul și influența streină, 1876). În: *Destin Românesc*, 2023, nr. 3-4 (121-22), p. 239-244. ISSN 1857-1964.

3. **Articole în culegeri științifice**
3.1. **În lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)**

Sclifos, E. T. Diplomația europeană și chestiunea sudului Basarabei: de la San Stefano la Congresul de la Paris (1878). În: *Marea Unire de la Marea Neagră. Volum omagial dedicat*

Centenarului Marii Uniri a Românilor și împlinrii a 140 de ani de la Unirea Dobrogei cu România, vol. I, coord. Sorin Marcel Colesniuc. Constanţa: Editura Celebris, 2018, p. 607-616. ISBN 978-606-8849-60-7.

Sclifos, E. T. Austria și chestiunea Basarabiei (1856-1857*)*. În: *Basarabia în istoria românilor:* volum al Congresului Național al Istoricilor Români, Iași, 29 august – 1 septembrie 2018 / coord.: Gheorghe Cojocaru, Gheorghe Iacob, Ionuț Nistor. Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza", 2020, p. 153-164. ISBN 978-606-714-614-1.

Sclifos, E. T. Franța, Rusia și „faptul împlinit" (ianuarie-februarie1859). În: *160 de ani de la Unirea Principatelor. Oameni, fapte și idei din domnia lui Alexandru Ioan Cuza*, editori Petronel Zahariuc, Adrian Bogdan Ceobanu. Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2020, p. 225-248. ISBN 978-606-714-576-2.

Sclifos, E. T. Diplomația franco-britanică și ocupația militară rusească a Principatelor Române (1853). În: *Politică și relații internaționale în istoria românilor. Studii în onoarea profesorului Gheorghe Cliveti*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, 2023, coord. Gabriela Leanca, p. 195-214. ISBN 978-606-714-795-7.

3.2. **în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)**

Sclifos, E. T. „Tentative" rusești de reanexare a sudului Basarabiei (1858-1878). In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Ştiinţe umanistice și sociale*, 9-10 noiembrie 2023, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova, 2023, SUS, pp. 223-227. ISBN 978-9975-62-687-3.

Sclifos, E. T. Problema Bolgradului în documente diplomatice belgiene (1856). In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Ştiinţe umanistice*, 7-8 noiembrie 2024, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova, 2024, SU, pp. 26-30. ISBN 978-9975-62-687-3. ISBN (pdf) 978-9975-62-806-8.

Sclifos, E. T. Problema Basarabiei la Congresul de la Berlin (1878) în corespondența presei franceze. In: *Latinitate, Romanitate, Românitate*, Ed. 8, 31 octombrie - 2 noiembrie 2024, Chișinău. Chișinău: Bons Offices, 2025, Ediția 8, pp. 181-189. ISBN 978-606-10-2467-4.

Sclifos, E. T. Problema Basarabiei reflectată în ziarul francez "Messager du midi" (1856). In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Ştiinţe umanistice*, 6-7 noiembrie 2025, Chișinău.

Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova, 2025, pp. 85-90. ISBN 978-9975-62-687-3. ISBN (pdf) 978-9975-62-963-8.

3.3. **în lucrările conferințelor științifice naționale**

Sclifos, E. T. Ecouri ale chestiunii Basarabiei în presa franceză (1856-1857). Cazul publicațiilor „Le Constitutionnel" și „Journal des Débatas Politiques et Littéraires". In: *Anuarul Institutului de Istorie* , 2018, nr. 7, pp. 193-203. ISSN 2345-1939.

Sclifos, E. T. În „culisele" problemei basarabene în timpul Congresului de pace de la Paris (februarie-martie 1856). In: *Anuarul Institutului de Istorie: : Materialele sesiunii ştiinţifice anuale, 20 decembrie 2018*, 20 decembrie 2018, Chişinău. Chişinău: Editura „Lexon-Prim", 2019, pp. 138-149. ISBN 978-9975-3334-0-5. ISSN 2345-1939.

Sclifos, E. T. Disputa britanico-rusă pentru Basarabia (1856). In: *Anuarul Institutului de Istorie* , 2020, nr. 9, pp. 125-135. ISSN 2345-1939.

Sclifos, E. T. Incidentul de la Coștangalia în presa vremii (1863). In: *Acta Universitatis Cahulensis*, Ed. Volumul XII, 6 iunie 2025, Cahul. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, Cahul, 2025, Vol.12, Partea II, pp. 224-229. ISSN 2587-3571.

Sclifos, E. T. Sudul Basarabiei în componența Principatului Moldovei/ României în anii 1857-1878 în istoriografia românească. In: *Probleme sensibile şi controversate ale societăţii contemporane*, 25-26 octombrie 2024, Chişinău. Chişinău: CEP UPSC, 2025, pp. 78-87. ISBN 978-9975-48-237-0.

Sclifos, E. T. Sudul Basarabiei în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Aspecte politico-militare. In: *Buletinul ştiinţific al Universităţii de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul, Seria "Stiinte Umanistice"*, 2025, nr. 1(21), pp. 95-103. ISSN 2345-1866.

3.4. **în alte culegeri de lucrări de lucrări științifice din Republica Moldova**

Sclifos, E. T. Franţa, Rusia şi chestiunea Basarabiei (ianuarie-martie 1856). In: *Reconstituiri istorice : Civilizaţie, valori, paradigme, personalităţi : In honorem academician Valeriu Pasat*, 6 noiembrie 2018, Chişinău. CHIȘINĂU, 2018: 2018, pp. 68-80. ISBN 978-9975-3183-9-6.

Sclifos, E. T. Cabinetul de la Viena și problema Basarabiei (1856–1857). In: *Historia est Magistra Vitae: Valori, paradigme, personalităţi: In honorem profesor Ion Eremia*, 6 octombrie

2019, Chișinău. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală, 2019, pp. 440-455. ISBN 978-9975-3331-2-2.

Sclifos, E. T. Chestiunea Basarabiei în paginile ziarului Le Pays. Câteva materiale inedite (1856). In: *În oglinda istoriei: de la medieval la contemporan. In honorem profesor Valentin Tomuleţ*, Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, USM, 2022, pp. 368-378.

ADNOTARE

Autor: Sclifos Eugen-Tudor.
Tema: Problema Basarabiei în context internațional (1853-1878), teză de doctor habilitat în științe istorice, Chișinău, anul elaborării 2026.
Structura tezei: lista abrevierilor, introducere, cinci capitole, 29 paragrafe, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 507 titluri, 287 de pagini text de bază, declarația privind asumara răspunderii și CV-ul autorului.
Cuvinte-cheie: Basarabia; Chestiunea Orientală; Războiul Crimeii; Marile Puteri; diplomație europeană; Tratatul de la Paris (1856); Tratatul de la Berlin (1878).
Domeniul de studiu: Istoria Românilor.
Scopul și obiectivele lucrării: Studierea complexității problemei Basarabiei în contextul relațiilor internaționale din perioada 1853-1878, prin identificarea intereselor și strategiilor promovate de Marile Puteri în partea de sud-est a Europei. Obiectivele acestei cercetări vizează studierea problemei basarabene în cadrul sistemului de relații internaționale (1853-1878), analiza procesului de internaționalizare a acestei chestiuni.
Noutatea științifică: Teza reprezintă o cercetare consacrată evoluției problemei Basarabiei în contextul raporturilor dintre Marile Puteri în intervalul 1853–1878, abordând chestiunea basarabeană din perspectiva sistemului european de relații internaționale și a intereselor politico-diplomatice ale principalilor actori implicați.
Rezultatele obținute: Cercetarea aspectelor complexe ale chestiunii basarabene au condus la argumentarea și demonstrarea faptului că această problemă nu a reprezentat doar un „diferend” dintre Imperiul Rus și România, ci a fost un subiect de interes european, ca parte a marii „chestiuni orientale”.
Valoarea teoretică a lucrării rezultă din interpretarea complexă a problemei de studiu, punând în lumină interacțiunea unor principii de ordin juridic, interesele geopolitice ale Marilor Puteri,

practicile diplomatice ale acestora, precum și mecanismele prin care chestiunea basarabeană a fost internaționalizată.

Valoarea aplicativă: Rezultatele cercetărilor noastre științifice pot fi aplicate la elaborarea curiculei școlare la istorie, manualelor școlare și universitare, lucrărilor de sinteză de istorie națională și universală, de politică externă și istorie a relațiilor internaționale, servind și la fundamentarea cursului de politică externă a Republicii Moldova și al României.

Implementarea rezultatelor: Rezultatele prezentei teze de doctor habilitat sunt implementate prin publicarea unor monografii, articole, studii, culegeri de documente destinate mediului academic, universitar și publicului larg interesat de problemele de istorie, științe politice, relații internaționale, diplomație, politica externă, servind și la scrierea unor lucrări de istorie modernă la licență, masterat, doctorat.

ANNOTATION

Author: Sclifos Eugen-Tudor

Title: The Bessarabian Question in an International Context (1853–1878), habilitation thesis in History, Chișinău, 2026.

Structure of the thesis: The thesis comprises 287 pages of main text and consists of: an Introduction, five chapters divided into subchapters, General Conclusions and Recommendations, a bibliography, the author's CV and a Declaration of assumption of responsability. The thesis also contains abstracts in Romanian and English.

Keywords: Bessarabia; Eastern Question; Crimean War; Great Powers; European diplomacy; Treaty of Paris (1856); Treaty of Berlin (1878).

Field of study: History of the Romanians.

Aim and objectives of the thesis: To examine the complexity of the Bessarabian question within the context of international relations between 1853 and 1878 by identifying the interests and strategies pursued by the Great Powers in Southeastern Europe. The objectives of this research are to examine the Bessarabian question within the system of international relations (1853–1878) and to analyse the process through which this question became internationalised.

Scientific novelty: The thesis represents a study devoted to the evolution of the Bessarabian question within the context of relations among the Great Powers between 1853 and 1878, approaching the Bessarabian question from the perspective of the European system of international relations and the political and diplomatic interests of the principal actors involved.

Results obtained: The investigation of the complex aspects of the Bessarabian question has led to the substantiation and demonstration that this question represented not merely a 'dispute' between the Russian Empire and Romania, but an issue of European significance forming part of the broader 'Eastern Question'.

Theoretical value: The theoretical value of the thesis derives from the comprehensive interpretation of the subject under investigation, highlighting the interaction between legal principles, the geopolitical interests of the Great Powers, their diplomatic practices, and the mechanisms through which the Bessarabian question became internationalised.

Practical value: The results of our scientific research may be applied to the development of history curricula, school and university textbooks, and comprehensive works on national and world history, foreign policy, and the history of international relations. They may also contribute to the development of courses on the foreign policy of the Republic of Moldova and Romania.

Implementation of the results: The results of this habilitation thesis have been implemented through the publication of monographs, articles, studies, and collections of documents intended for the academic and university communities, as well as for the wider public interested in history, political science, international relations, diplomacy, and foreign policy. They may also serve as a basis for the preparation of works on modern history at bachelor's, master's, and doctoral levels.

SCLIFOS EUGEN-TUDOR

PROBLEMA BASARABIEI ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL (1853-1878)

Specialitatea: 611.02 - Istoria Românilor (pe perioade)

Rezumatul tezei de doctor habilitat în istorie

Aprobat spre tipar: 28.09.2026
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 3,1

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj: 40 ex.
Comanda nr. 193/26

Centrul Editorial-Poligrafic al USM

Str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009

E-mail: cep1usm@mail.ru